

Az én Nietzsche

Mottó: Ugyan mit mondhatnánk Nietzsche-ről egy olyan korban, amikor Poszeidónról véccülőke-márkát neveznek el?

Ha a zsenialitás valóban azt jelenti, hogy az ember a legmélyebb szubjektivitást organikusan ötvözi a legszélesebb objektivitással – amely ambivalencia írók és gondolkodók esetében például abban is megnyilvánul, hogy amit a zseni ír, az szikrázóan egyedi, másrészt viszont mindig az alkotó saját személyén túlmutató, az „általános emberit” célzó mű –, akkor természetesnek vehetjük, hogy minden zsenifióka életében eljön a pillanat, amikor szárnyra kel, hogy fölkeresse a sasok és fenyők birodalmát, és ott berendezkedjen nagy magányában, az idáig fölszárnyalni képtelenek mély megvetésétől kísérve.

Ha egy kimagaslóan tehetségesnek tartott klasszikus filológus egyszer csak arra kezd várni, hogy rábukkanjon valami olyan filológiai anyagra, amelyet zeneileg lehet tárgyalni, saját jövőjét így látva be: „...akkor majd hebegni fogok, mint a csecsemő, és képeket halmozni, mint valami barbár, aki elalszik egy antik Venus-fej előtt, és az ábrázolás 'virágzó sietsége' ellenére – mégis igazam lesz”, nos, aki így indul neki a kiszámíthatatlannak, az a céh műhelyében nem húzza sokáig.

Ez a kis *rückwärtsschauendes prophetentum* csak arra volt jó, hogy a zseniális olvasó megérezze: lelki rokonáról lesz most szó. A kedvetlen rokont úgy hívták: Friedrich Nietzsche. Távoli, szintén zseniális tanítványa, Martin Heidegger a programot úgy valósította meg, hogy hatalmas szellemi pályáját bejárva *in concreto* is a sasok közt végezte, de erről most nem mesélek, hiszen nálam szebben mesél róla *Miért maradunk vidéken?* című írása.

Ahhoz, hogy eljussunk Nietzsche-hez, kövessük Orpheuszt! Megy a föld alatt a költő-dalnok-zenész-sámán, hogy legmélyebb, legsötétebb önmagából merítse föl szerelmét, mert tudja, hogy a nőt a napvilágon megtalálni: csak a kezdet. Az apollóni lény alászáll a dionüszosziba. Dala meglágyítja a Kerberosz – későbbi, római hitek szerint a Furiák és Larvák – szívet, bebocsáttatik a Nincsbe, fúrja előre magát, és közben, mint minden rendes *kitharódosz*, pengeti lantját, énekel. Viszi előre a zene, a logosz, a hangzó lét szelleme, ez nyitja előtte, csukja mögötte a fekete levegőt. Egyetlen tilalom van: tilos hátrafordulni, hogy lásson. Abban a pillanatban, ahogy már nem bízik dala, a logosz, az ősi létfogalom erejében, elveszíti Eurüdikét, s vele mindent. A megrendült bizalom látni akar, Eurüdikét képét akarja. Orpheusz ideára cseréli a logoszt. És ebben a pillanatban tényleg vége mindennek. A zenei szellem képivé vált. (Zene – kép – szöveg: csábítóan könnyű volna így megjelölni a szellem hanyatlását. Egy ilyen zsurnaliszta jellegű alkonytörténetben a végső stádium nyilván az volna, ha Orpheusz történetét *elmesélnénk*.)

Mielőtt Nietzsche életében vége lett volna mindennek, ő is a zene szellemét kereste. Keresnie nem nagyon kellett, hiszen abban élt. (Állítólag fiatal korában Petőfi-verseket is megzenésített.) A Nietzsche zenészkorából átmentett tudás szerint

a dallam viszi át az érzelmeket a zenésről a hallgatóra, a tragédia színpadáról a nézők lelkébe, az ókorból a jelenbe. Amit a tragikus hős érez, azt a néző a tragikus kardal, a zene és a tánc révén érzi át. A tragédia másból nem születhet, csakis a zene szelleméből. Ennek eredetű Nietzsche első könyve, amely kivívta a filológus-szakma utálatát. Ritschl szellemes szédelésnek nevezi, Wilamowitz-Moellendorf megsemmisítő kritikát ír róla. (Nem tudom, mi a rosszabb: ha valóban nem értették meg ezt a művet a kollégák, vagy ha a *ressentiment* dolgozott bennük. De a kettő talán ugyanaz, hiszen ha jelen van valódi megértés, annak átütő zenéje el kell hogy hallgattasson minden irigy cincogókórust.)

Akárhogy is, az ókorász-szakma reakciója természetes. Nietzsche elvette tőlük megszokott görögségképüket. Széttörte az antik tükröt, amelyben a szüntelen kulturális szépézésbe belepocakosodott polgárság és a görögség otthonos enteriőrjében ejtőző szobogarászok nagy családja egyetlen csoportképként látta magát. A tragédia születésével a tükröképből kicsapott a dionüszoszi életézés sötét lángja, és megégette, aki a közelébe ment. Dionüszosz első születésekor Zeusz látványa égeti el Szemelét; a második eljövételben maga Nietzsche született újjá Dionüszoszként. A filológus filozófusként szólal meg, a filozófus pedig zenészként: nincsenek elhatárolt területek, kimért sétaterek az igazi szellem birodalmában. Barokk kert helyett szakadék nyílik meg a gondolkodó ember előtt: bele kell ugrania annak, aki dudás akar lenni.

Két évvel a tragédiakönyv megjelenése előtt, 1870-ben kitört a háború németek és franciák között. Nietzsche úgy élte át ezt, mint a harc géniusának eljövételét. A háborúban Nietzsche az elpuhult, tét nélküli létezését látja komolyra fordulni. És itt álljunk meg egy pillanatra. Álljunk meg, mert a háborút jótéteménynek látni, ez legalábbis furcsa dolog manapság. Egészen addig, amíg meg nem gondoljuk a dolgot.

A Vietnamból hazatért amerikai katonák, a délszláv háborúból megtért küzdők közül sokan képtelenek voltak rá, hogy újra beilleszkedjenek a társadalomba. Az okosok ezt poszttraumatikus sokknak nevezik. Ez azt jelenti, hogy a társadalom normális, ők pedig, a harcból hazatértek, nem azok. De mi van, ha a helyzet éppen fordított? Mi van, ha ezek az emberek azért nem képesek a betagozódásra, mert a harcban átérték, hogy minden pillanatnak, minden gondolatnak, tettnek igazi tétje van, hiszen az életnek bármelyik pillanatban vége szakadhat? Ott, a háborúban minden pillanatban ez a kérdés: minden vagy semmi? A békés hétköznapiakban az a kérdés: valami, vagy inkább valami más? Erre a kérdésre szinte lehetetlen súlyos étellel válaszolni. A fogyasztói társadalomban az élet kiegyenlített csordogál, semminek nincs tétje. A harc lelke felől nézve ez nem élet.

Költőtársaimmal sokat merengtünk rajta, mi az oka annak, hogy mi gyakrabban és erősebben gondolunk a halálra, mint a normális emberek; hogy éjjel gyakran riadunk föl arra, hogy rettegünk az utolsó naptól; hogy szívesen idézzük Kosztolányit, aki, amikor gyerekkorában megkérdezték tőle, mi érdekli, azt felelte: csak az elmúlás. E furcsa jelenség okát firtatva általában odáig jutottunk, hogy ami fönt van, az ugyanaz, mint ami lent van, hogy tehát a nagyobb fényérzékenységgel nagyobb sötétérzékenységgel jár együtt. Mondhatni: ez az ára. Aki az élet csodáját fokozott, olykor őriöngő érzékenységgel éli át, annak az elmúlás, az emberi lét végessége is jobban fáj. De mi van akkor, ha én költőként azért merengek annyit a halál kérdésén, azért

hozom magam naponta többször gyötrő helyzetbe, mert tudattalanom érzi, hogy a hétköznapi élet langyos vizéből ez a háborgó belső tenger a kivezető út? Mi van akkor, ha szervezetem úgy gondolja: ha már nem lehet kiélezetten, az élethalál-harcot naponta, percenként megnyerve élni, akkor legalább ezt a miniatűr lelki háborút vállaljam, hogy legyen valami tétje az életemnek? Ha ez így van, akkor nyilván ez táplálja az öröm – kívülállóknak előtt talán indokolatlannak tűnő – intenzív átélését is bennem. A sötét háttér előtt az öröm ujjongássá mélyülhet.

A harc, a háború azt jelenti, hogy bele kell nézni a szörnyeteg arcába és meg kell küzdeni vele, hogy az önmagát kivívott élet megélje legmélyebb alapjait, s hogy önmagát, saját lényegét azután tiszta, hűvös álmokképekben szemlélje és mentse át az utókornak. Apollónnak meg kell vívnia harcát a titánokkal, hogy azután – nem feledve e harcot – a rend, a mérték, az etika, a művészet istene lehessen. Ezt kívánja minden művésztől, minden gondolkodótól az élet. És amikor Nietzsche úgy látja, hogy az élet nem képes aktualizálni önnön potenciális mélységét, akkor ennek okát mindig valamilyen korlátozó tényezőben látja. Az életet ilyenkor kiszolgáltatják valami tőle idegen erőnek. A szókratizmus kiszolgáltatja az életet a száraz, spekulatív észnek, a kereszténység pedig a morálnak, holott az élet, az intenzíven átélt, önmagát kinyilvánító, a dionüoszsi erdsötétekből előlépő élet sem nem ésszerű, sem nem morális.

A görögök, tragikus korszakukban állandó fenyegetettségben éltek. Szinte a háború volt a poliszok létezésének természetes formája. Nietzsche *A tragédia születésében* fölteszi a kérdést: vajon mi a titka annak, hogy ez a nép a létezés borzalmát és derűjét ugyanolyan intenzitással tudta átérezni? Mi az oka annak, hogy – egészen Szókratész föllépéséig – ez a gondolkodó nép annyira távol tudta tartani magától a gondolkodás elfajuló tendenciáit, és a forró dionüoszsi létérés közelében tudott maradni? Nem hinném, hogy pusztán a háborús fenyegetettség az ok. Sokkal inkább a léleknek valami ősharmóniája, amely az egymás ellen föllépő erőket – ahelyett, hogy azokat dialektikusan egymás nyálába fojtotta volna – meg tudta őrizni a küzdelem egyensúlyában. Ontológiai bátorság, így nevezném ezt az erényt, amelynek minden egyéb bátorság és harcértelem csak következménye. A Szókratész előtti görög bölcsleletben is ez fejeződik ki, Parmenidésznek és Empedoklésznek a világharmóniát semmivel egyszerűsíteni nem hajlandó, mindent egyben látó tankölteményeiben, amelyek hármasság (költészet, vallás, filozófia) nem engedi meg, hogy a cél az igazságok sivatagává váljon.

Nietzsche ide talál vissza. Az *Ecce homo*-ban így ír: „Elsőnek láttam meg a valódi ellentétet: az elfajuló ösztönt, amely földalatti bosszúvágygal fordul az élet ellen (kereszténység, Schopenhauer filozófiája, bizonyos értelemben már Platón bölcsellete, az egész idealizmus mint tipikus formák), és a legmagasabb igenlésnek a bőségből, a túláradásból született formuláját, a fenntartás nélküli igenlést, még a szenvedéssel, a bűnnel, a lét minden kérdéses idegenszerűségével kapcsolatban is...”

Ez a filozófia már nem az igazságot keresi. Ez a bölcsesség már nem ismeretelméleti felcser, és nem is a logikailag sérült kijelentések orvosa. Amit a nietzschei, új gondolkodás keres, azt csakis azért nevezzük továbbra is igazságnak, mert a retorikai hagyomány szent, és mert a bölcselati nehézkedés még mindig őrzi önnön ellenmozgásának ideáltípusát: a napszekéren égig emelkedő és Alétheia istennőtől a végső beavatást elnyerő szophosz képét. Nietzsche, a klasszika-filológus, a hagyo-

mányismeret szakmai vértetű katonája kiválik az alakzathoz, és a hagyományértelem megújítója lesz. *A tragédia születése a zene szelleméből* egy olyan kísértés szellemlátója, egy olyan mély balsejtelem jósa és beteljesítője, amely megnevezettjét már nem képes fejben tartani. Az a szívig hatol.

Az önmagát a szívig rágó igazság megérezése nem a tiszta ész dolga. Az appercepció kanti egységéből, amely a szemléleti sokféleség szűrlete, és amelynek fogalma a tárgyról alkotott képzetünk, az ítélet szükségszerűsége már nem teljes fegyverzetben pattan elő, mint hajdan, boldogabb háborúk idején. Az okosság új istennője mélységesen szomorú.

Az ókori hagyomány megértése Nietzsche óta nem a filológusok hitbizománya. Az elszabadult szellem letépi maszkjait: a metafizikát és a vallást. Az igazság vakító ontológiai fénye a szemébe csap. Ahogy Szemelének megjelenik a Dionüszoszt nemző Zeus: fölperzselve a hübriszt, fölégetve mindent, ami egy logikus várakozás terében igyekezett otthonra lenni. Ebben az égrengésben a filozófia nem lehet pusztán lábjegyzet Platónhoz; sokkal inkább Szilénoszhoz. A szilénoszi igazság, mely szerint mi, nyomorultak, egy napig élők, a legboldogabbak akkor vagyunk, ha meg se születünk, hirtelen filozófiai kérdéssé nemesedik. A görögöktől pedig immár azt kell eltanulnunk, hogy a borzalom és a szépség levegője között feszülő vitorlát hogyan kezeljük, hogy az utazásnak legyen valami értelme, vagy legalább tétje.

Bevezetés a metafizikába című írásában Heidegger hívta föl a figyelmet az *Antigoné* híres kardalának helyes értelmére. A görög szövegrészlet így szól hozzánk: „Polla ta deina, kuden anthrópu deinoteron pelei”. Emlékszem, általános iskolai osztálytermünk falán vörös betűkkel virított a szokásos fordítás: „Sok van, mi csodálatos, de az embernél nincs csodálatosabb”. A *deinosz* jelentése azonban nem ilyen egyszerű. A szöveget így is fordíthatjuk: „Sok van, mi borzalmas, de az embernél nincs borzalmasabb”. Hogy melyik megoldás a helyes? Egyik sem. A szövegkörnyezet illusztrálja az ember *deinosz*-jellegét: a természet vad, szilaj erőt megzabolozó lényként tekint rá. Az ember tehát olyan lény, amely egyszerre csodálatos és rettenetes, hiszen ő a borzalom és az otthonos közti átmenetben lakik. Megszületik, és megtörténik vele a borzalmak létvihara közt a csodálatos élet. Kiűzetett a boldog semmiből, és – akár Kosztolányi Esti Kornélja – mire az életbe (amely vele mint lehetőséggel élni akar) beleéli magát, közlik vele, hogy meg fog halni. Nincs ennél borzalmasabb. Minden életpillanat fölé ez a sötétség feszül.

A lehetőségként valóságos halált ebben a helyzetben nem megérteni kell, ahogy Heidegger tanácsolja, hanem elviselni. Az új, nietzschei igazsággal ugyanez a helyzet. (Peter Sloterdijk *A gondolkodó a színpadon* című megrázó esszéjében ír erről.) Innen nézve a vallással vagy a metafizikával semmi baj nincs, hiszen egyikük sem az igazság megértését célozta, hanem az elviselését. Csakhogy mindez egy titkos, reflektálatlan akció keretében zajlott. A bálteremben kavargott a fény, fürödtek az együttlétben a mindentudástól ittasult testek, miközben magányos lelkeik a földszagú pincében kísértettek. Nietzsche összenyitja a fönti és lenti tereket: legyen test és lélek egy.

A hívők *memento mori*-ja, ez az évszázados zümmögőkórus nem a lüktető fájdalom közelébe hívta a lelkeket, hogy ott majd kiderüljön valami, hogy napvilágra jusson a rejtett igazság. Ehelyett a halálba mártott életutat akarta üdvörténetté stilizálni. Paradox módon ennek az volt a módja, hogy folyton a halálra emlékeztette

híveit, kivándó az emlékezés távolságát, megteremtendő a biztonságos életzónát, amelyen már nem sajog át a valóság. A cél az volt, hogy a papok a lét ősfájdalmán innen kitűzzenek egy védett területet, hogy kijelöljék a reményrezervátum határait, ahol nem kell szembenézni az elviselhetetlennel. A fölparcellázott csodálatosból a borzalmas kitiltatott. A halálra való emlékezés mantrájának monoton dobolása ki-söpörte a szavak értelmét, és a kiürült hangalak varázsigévé vált: az elodázott valóság hívóinek imájává. Az elíziumi mezők papírmásé-figurái megelevenednek, és elmennek a templomba, hogy az egek urából kiimádkozzanak egy kis távolságot. A „miképpen a mennyben, azonképpen itt, a földön” *képpenisége* titkon ezt a letagadott távolságot könyörgi.

Ez a táv(lat) nemcsak a halál pillanatában, nemcsak a világgal együtt omlik be, hanem valójában minden létfontos pillanatban beomlik. Eltagadott, nem reflektált módon rendre összeszakad a két, egymástól távol tartott zóna. Megjelenik Zeusz, a lét mozivászna átég. Test és lélek összeolvad, kollektív és egyéni egybeomlik, ég és föld eggyé lesz. Ha divatosan akarunk szólni az ügyről (manapság ugyanis divatos magánmitológiáról beszélni – ami egyébként teljesen értelmetlen), akkor mondhatjuk úgy, hogy az életnek ezek az őszinte pillanatai amolyan magándionüszíák. Cereóniamesterük az én Nietzsche.

Szindbád – lúzerség dicsérete

(ELŐHANG)

Mekkora hőség volt! Elakadt a melegvonulás is.
Zárva a pékségek, palacsintázók, lacikonyhák.
Szívtunk, ám legalább megdőltek a pesti rekordok.
Hősömről szólván legyen elnéző mai Múzsa.

(LÚZERSÉG DICSÉRETE)

– Lúzerség felkelni ma (fél tíz és tizenegy közt) –
így szólott Szindbád, s belebújt mégis papucsába;
lassacskán, hunyorogva a szűk konyhába botorkált.
Kávét tölt, cigijét meggyújtja, a reggeli újság
árkusain nyugtatja szemét. – Igen, az, de megéri:
néha muszáj lúzernek lenni, hisz annyi király van.
Rom-napokat tervezni borostásan, pizsamában,
este pedig, valahol jót inni baleknyi valódra.
Tört egy kis szeletet mogyorókrémes csokijából,
hogy kávéja kesernyés íze tovább ne zavarja,
mert most pótcukor és tejszín nélkül feketézik.
Maszturbálni korán volt még. No hiszen! Kicseszettül
fontos elégiaköltő műve került a kezébe.
Hogy hívják a fazont, csuda tudja, de Cinke Beretta
álnéven bódít, miután hülye szintizenékkal
kínálják anyagát bugyik és holland guminők közt.
– Répám gyúrni korán van még, na de mit tegyek addig?
Jobb híján köveztre hasalt a hokedli-magasból,
s hangyákat pöckölt finom ujjjaival vehemensen.
Rágott körmei élét is használja vitézül,
és sokat elmorzsol közülük hajlítva hüvelykjét.
Mégis, a vékony falrepedéseken át jön a többi:
százával seregelve, sorban a hangyavilágból.
Szindbád dúdolt, míg pusztultak a rút jövevények;
gyermeksége dalát dúdolta a dajka után, mit
kétezer éve talán, amikor fejlett csecsemő volt,
hallott épp eleget. Szindbád kicsit unta e nótát.
Ő immár a metált meg a hard rockot preferálja;
baljós death-zúzást tűr jól, de a dark-vonulattal
sincsen gondja. A bőszi hificuccot a nappalijában
állította fel: itt düböröghet a basszus ezerrel.

Néhány napja olyan hőség van a város e részé-
ben, hogy az új légkondi se bírja erő erejével

úgy huszonöt fok alá csökkentve szobák levegőjét,
már-már élvezetessé tenni a nyári időt itt.
Szindbád bermudanadrágot húzott; bizony, eddig
hűtőben volt az, dobozos sörök és kaja mellett:
nem csoda hát, hogy a zöldcsíkos gatyá virsliszagú lett.
Ámde mivel – túladván a pincsi szukán – halakat tart,
állata nem bújik folyton szaglászni ölébe.
Inget rántva elő a mosatlan háncskosarából,
jégdarabokkal a nagy zsebeket fürgén telerakja,
majd miután végzett, többször tekerint is a rongyon.
– Így. Ez a textilhurka lehűtheti főm zugait, mert
fedve halántékom, turbánszerűen csavarom fel.
S készül a terv, hogy jól teljen legalább negyed óra,
mert már olvad a jég, cseperészve a bal füle mellett,
jöllehet ez Szindbádot e percben aligha zavarja.
Fürdőkádjában mint ringat az Égei-tenger
lomha papírflottát, amit ő maga hajtogatott, hogy
hajszárítóval Boreaszt, Zephüroszt meg a többi
hellén szélfajtát a zuhanyzójába idézve,
jó kis tengeri ütközetet vívhasson e haddal!
És mert szörny is kell, amitől beizélnek a bátrak;
szörny, ami nélkül kurva unalmas lenne a játék,
Szindbád úgy döntött, maga lesz veszedelme a mélynek,
s egy lépéssel a fürdővízbe helyezte a lábát.
Míg hullámokkal süllyeszti a flotta hajóit,
loppal a kád-tengerbe tekint: nini, látja a képét,
ám minden zavaros, szétfolyva az arc e tükörben.
Mormol még valamit, s oda már a hajó is, utolsó:
– Nem túl sanszos e nap, de azért maradok kikötőmben.

(UTÓDAL –
GÁDORI TÖREDÉK)

Férfiuról szólt néktek a Múza, ki sört iszogatta
friss szövegét olvasta egy este a gádori körben.
Itt a Novák; Gabi Szappanos és a zakós Imi Páyer:
Prága-arany szeszeket hörpöltek a kerge barátok.

(PREPILÓGUS)

Éteri támogatásként itt az okostelefon s más
kínai gyártmányú hülyeség, amiót' kutyükörtől
megszállott, soha-volt butulás közepette sok arc; már
sutba hajítva a könyv: mi öröknek vélt, az enyészik.
Indulok és eleresztem az erkélyről mobilom, hogy
így végezze a dög, bár telve a tér erejével.
Mért bánám. Nem e szellemi síkról várom a hívást:
Messze-lakók hangjára figyelve kinyílik a lelkem.

Sírszalonna

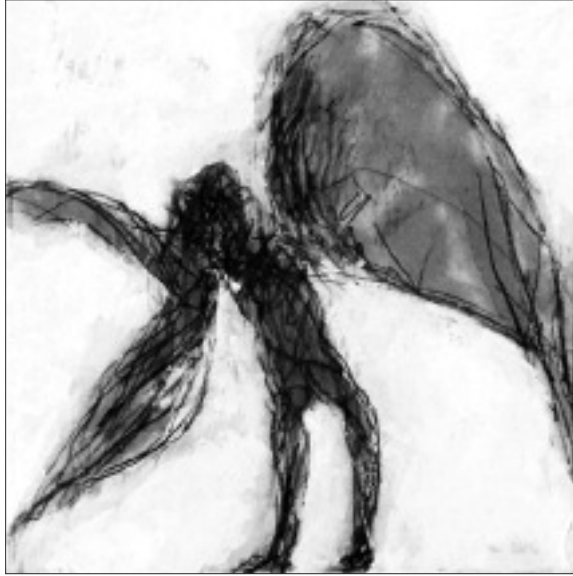
Mottó:
*húsen a húrba merülnek
ívei bomlik a forma*

(mint(h)aszöveg tizenegy gyufaszáלבól)
matchbox van s e derű
csak a bádogeresz ne csepegne
vannincs asztalomon
kifutópályák számovárok
kartolinák szodomák
a bagolyháló mire vágytam
látjátok füleim
ha nem akkor a hó takará el
á a tető ilyen á
kolmány tizenegy gyufaszáלבól
most bent is havazik
ti meg azt hiszitek begolyóztam
s így morgok sihuhú
mire csöpp gőzös masiniszta
nyelvem alól kipereg
ki a negrónyál a cukorka
egyszer a rongyjézus
nagy hárskéze is tovarebben
táru a mint(h)aszöveg
de a verset a cinke sem érti
tudsz-e a cinkénél
a madárnép közt eszesebbet
matchbox van s e derű
csak a hó csak a hó takará el

(verecke)
megölte vasló szellete
verecke folyton tetszhalott
kredencirányú lepke te
hol andalúg hol akvakott

pilótakekszíz angyalom
a kéthüvelyknyi nőkemény
keresztülégve tűzfalon
a szépernyődbe lépek én

(sírshalonna)
a sírszalomban sírszalonna
ma csontzenére ring a donna
bajuszt befonva berci nénik
maguk topogva táncra kériik

MOLNÁR MIKLÓS

Drekk úr házasodik

LÍRAI BOHÓZAT FEDERICO GARCÍA LORCA
TISZTELETÉRE*

JÁTSZÓ SZEMÉLYEK:

KÖLTŐ

SZÍNIGAZGATÓ

DREKK ÚR

MARGARÉTA

BETEG

ANYUCI

KÖLTŐ

Hölgyek, urak, kofák, katonák, diákok, léhűtők, tekintetes csődület, figyelem! Te meg csukd be a szád, apóca!

Találtam egy ceruzát,
szaros volt a vége,
aki még egyet szólni mer,
az harap beléje.

Azt akarom, hogy olyan mély legyen a csönd, hogy még a szű percenését is meghalljuk. Halljuk meg, amint egy rosszlánynak éppen reped a sarka. És halljuk meg azt is, ahogy egy hangya szájából kiesik egy parányi morzsa, és iciri-picirit koppan a kövön... Halljuk meg azt is, ha egy szív erősebben dobog, vagy ha a hátsó sorokban valaki észrevétlenül megemelinti a fenekét, és elereszt egy néma szellentést, ami aztán fölszivárog a hátgerince mentén, kibuggyan az inggallérjából a tarkója alatt, és mert olyan mély a csönd, mindenki hallhatja – figyeljétek csak! –, amint parányit pukkan... Ugye kikapcsoltátok a maroktelefonjaitokat, és megnyitottátok fületeket-szíveteket? Halljátok és lássátok a Margarétával összeházasodó Drekk úr és a Drekk úrhoz feleségül menő Margaréta történetét! Máris megperdülnek a dobok. Sírhattok és nevethtek, nekem édes mindegy. Megyek, és bekapok néhány falatot, megeszem azt a kiflicsücsköt, amit a madarak hagytak meg, aztán kivasalom a társulat ruháit.

(Körülnéz, hogy figyelik-e.)

Még azt akarom mondani, hogy én tudom ám, hány hét a világ és mi fán terem a szerelem, meg hogy miért nő a fű, hogyha majd leszárad, és miért szárad le, hogyha újra nő, és azt is tudom, hová tűnik a fény, ha eloltjuk a lámpát, de...

SZÍNIGAZGATÓ

Azonnal fogja be a pampuláját! A prologusnak ott van vége, ahol maga azt mondja: „Megyek, kivasalom a társulat ruháit.”

* Federico García Lorca *Retablillo de Don Cristóbal* című bábjátéka és egyéb művei nyomán, András László és Nagy László fordításainak felhasználásával.

KÖLTŐ

Igenis, igazgató úr.

SZÍNIGAZGATÓ

Magának, mint költőnek, nincs joga fölfedni a titkot, amiből mindnyájan élünk.

KÖLTŐ

Igenis, igazgató úr.

SZÍNIGAZGATÓ

Talán nem fizetem meg rendesen?

KÖLTŐ

Dehogynem, igazgató úr; de tetszik tudni, én tudom, hogy Drekk úr tulajdonképpen jó ember, és talán lehetne jobb is...

SZÍNIGAZGATÓ

Hülye! Ha azonnal el nem hallgat, fölmegyek, és cipóra verem azt a bamba képét. Hát ki maga, hogy véget akar vetni a gonoszság uralmának?

KÖLTŐ

Már véget is vetettem... de hallgatni fogok.

SZÍNIGAZGATÓ

Nem addig van az, költőkém! Mondja ki, amit ki kell mondania, és amiről a közönség is tudja, hogy igaz.

KÖLTŐ

Nagyérdemű közönség! Mint költő meg kell mondanom önöknek, hogy Drekk úr a velejéig gonosz...

SZÍNIGAZGATÓ

És nem is lehet jó.

KÖLTŐ

És nem is lehet jó.

SZÍNIGAZGATÓ

Gyerünk csak, folytassa.

KÖLTŐ

Már folytatom, igazgató úr. És soha nem is lehet jó.

SZÍNIGAZGATÓ

Nagyon helyes. Mennyivel tartozom?

KÖLTŐ
Két tallérral.

SZÍNIGAZGATÓ
Fogja!

KÖLTŐ
Nem, aranypénz nem kell. Az arany éget, mint a bűn. Az emberiségnek akkor volt az aranykora, amikor még nem ismerte az átkozott aranyat. Ezüstöt tessék nekem adni. Az ezüstpénz olyan, mintha a hold fénye csillogna rajta.

SZÍNIGAZGATÓ
Ha-ha-ha! Így én járok jobban. Nagy számár maga, költőkém. No, kezdjük!

KÖLTŐ
Hopp, elő a lapokkal! Elő veled, Margaréta, kezdődik a játék. Míg Drekk úr szunyókál, leskelődik rád a halál...
(A közönséghez.)
Jó mulatást!
(Leveszi cilinderét, a kalap belsejét zöld fény önti el, a Költő fölfordítja, víz csorog ki belőle. A Költő zavarodottan kihátrál.)
Bocsássanak meg...
(Megperdülnek a dobok.)

SZÍNIGAZGATÓ
Drekk!

DREKK ÚR HANGJA
Mi az, mi kell?

SZÍNIGAZGATÓ
Vánszorogion elő, a közönség már füstölög és habzik türelmetlenségében, annyira várja.

DREKK ÚR HANGJA
Jó, megyek már.

SZÍNIGAZGATÓ
És Margaréta?

MARGARÉTA HANGJA
Most fűzöm a cipőmet.
(Kintről énekel.)
Pörgök, forgok, táncot járva,
hamvadok a tánc hevében.
Hamvadok a tánc hevében,
pörgök, forgok, táncot járva.

MARGARÉTA

(belép)

Sej, szárnyas éjjeliedények
szállnak a háztetők felett.
Csillagokat számolgat most
mindenfelé a sok gyerek,
s vackukon forgolódnak
girhes, göthös vénemberek,
hanem én ott feküdnék
a díványon,
ahol Pálra vágyom,
a dunyhán,
ahol János hull rám,
a kanapén,
ahol Józsi az enyém,
a karosszékekben,
ahol Jenő hentereg vélem,
s azzal a földön,
kivel az idóm szívesen töltöm,
s a falhoz nyomva
borulnék én Ágostonra,
s a nagy sezlonon,
ahová Pál, János, Józsi,
Jenő és Ágoston nyom.
Hajaj! Hajaj!
Férjhez akarok menni, értik?
CICC! CICC! – cicceg a cicim,
PITTY! PITTY! – pittyeg a pinyóm:
tiéd lennék, édes rózsám,
minden csütörtökön.
(Meg előtte hétfőn, kedden és szerdán is.)

Férjhez akarok menni,
egy legényhez máris,
egy katonához,
aki célba talál is,
lehet akár püspök,
vagy generális,
mennék én férjhez
akár egy nyomorékhoz,
csak megnyomjon, de nyomba,
és húsz keménykötésű
legényhez Kisunyomba.

Itt vagyok, la, szabadon szárnyaló szerelemmadár! Alig várom, hogy befogjanak. Elő a lépes vesszőkkel, uraim! Szoknyámon átsüt rejtett planéta-farom láza. Tömzsi já-cint-mellem átbukik az ingen...

(Kimegy.)

(Horkolás hallatszik.)

SZÍNIGAZGATÓ

Mi ez? Drekk, maga máris horkol?

DREKK ÚR HANGJA

Megyek már, igazgató úr, csak még pössentek egyet.

(Behallatszik a csobogás.)

SZÍNIGAZGATÓ

Nagyon helyes. Nem szeretném, ha nyílt színen venné elő a fütyülőjét.

DREKK ÚR

(bejön)

Jó estét, uraim.

SZÍNIGAZGATÓ

Rajta, Drekk úr... Most maga jön. Vágja ki a rezet! Maga ugyebár orvos.

DREKK ÚR

Dehogyan vagyok én orvos!

SZÍNIGAZGATÓ

Már hogyné volna orvos. Tesz egy pontot a neve első két betűje után, és máris megvan az orvosi diplomája. „Dr. Ekk.” Gondolja meg, magának pénz kell a nőüléshez.

DREKK ÚR

Ez igaz. Jó, akkor orvos vagyok.

SZÍNIGAZGATÓ

Hát akkor? Szerezzen gyorsan pénzt.

DREKK ÚR

Megyek, hozom a gyógyfütykőst.

SZÍNIGAZGATÓ

Remek! Látom, megértett.

BETEG

(bejön)

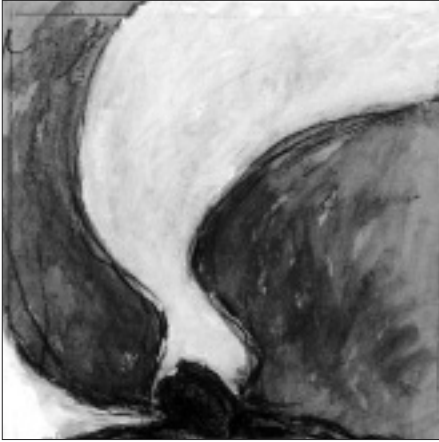
Jó reggelt!

DREKK ÚR

Jó estét.

BETEG

Jó reggelt!

DREKK ÚR
Jó estét.

BETEG
Jó napot!

DREKK ÚR
Fekete jó estét.

BETEG
(*félénken*)
Akkor talán jó estét...

DREKK ÚR
(*ráüvölt*)
Ha azt mondom, jó estét, akkor jó estét.

BETEG

Igenis, ahogy parancsolja.

DREKK ÚR

Mije fáj, kérem?

BETEG

Nagyon fáj a nyakam széle,
ott, hol nő a hajam szála,
s nem is vettem volna észre,
ha nem mondja Nyakas Pál, a
legkisebbik húgom férje.

DREKK ÚR

Készülhet a nyakazásra.
(*Megragadja.*)

BETEG

Jaj, jaj, jaj, jaj! Drekk úr!

DREKK ÚR

Gyerünk. Nyújtsa ki egy kicsit a nyakát, hogy műtétileg beavatkozhatok az ádámcsutkájába.

BETEG

Jaj, nem tudom mozgatni.

DREKK ÚR

Azt mondtam, próbálja mozgatni az ádámcsutkáját.

BETEG

Jaj, nem tudom!

DREKK ÚR

Mondja utánam: „Ádám bátyám pávát látván, lábát rázván, száját tátván pávává vált.”

BETEG

Ádám bátyám pávát látván...

DREKK ÚR

Jó, most mondja el még egyszer, de közben feszítse szét saját kezével a nyakizomzatát.

BETEG

Ááá... Khhhrrrr... Nem megy. Ha tudnám, már megtettem volna.

(Kihívóan.)

Jó reggelt, jó reggelt, jó reggelt, jó reggelt.

DREKK ÚR

Na, várj csak!

(Kimegy.)

BETEG

Jaj, de fáj az ádámcsutkám! Jaj, az ádámcsutkám! Nekem ádámcsutkitiszem van.

DREKK ÚR

(Bejön a füttykössel.)

Már itt is vagyok.

BETEG

Hát ez meg mi, doktor úr?

DREKK ÚR

Ez a pálinkanyelető gép.

BETEG

És mire való?

DREKK ÚR

Arra, hogy a nyakát elöntse belül a hőség.

BETEG

Ugye nem fog fájni, doktor úr?

DREKK ÚR

Egyszer ütök, aztán sokszor.

(suttogva)

Én most megpüföllek, mintha agyon akarnálak csapni, te meg csak jajgass. A végén eleresztelek.

(jó hangosan)

Akad-e pénz a zsebedben?

BETEG

Félmillió abban, félmillió ebben,
meg van még a mellényzsebben
egy köteg, amit elrejtettem,
s nem tudja más, csak mi ketten:
akad még egy kis tekercesem
egy millióval a fenekemben.

DREKK ÚR
Meggyógyítlak, apuskám. Dagadjon csak a bukszám!

BETEG
(kihívóan)
Jó reggelt, jó reggelt, jó reggelt, jó reggelt.

DREKK ÚR
(Ráhúz egyet a fütykössel.)
Jó estét. Most megvagy. Nyújtsd ki a nyakad.

BETEG
Nem tudom, doktor úr.

DREKK ÚR
(Megint ráhúz egyet.)
Nyújtsd ki a nyakad.

BETEG
Jaj, az ádámcsutkám!

DREKK ÚR
Még jobban.

BETEG
Jaj, az ádámcsutkám!

DREKK ÚR
Még jobban!
(Ütés.)
Még jobban, még jobban, még jobban.
(A Beteg méteresre nyújtja a nyakát.)

BETEG
Jaj!
(A nyaka teljesen visszacsúszik. Még egyszer fölemeli a fejét, mielőtt Drekk egy utolsót húzna rá.)
Miért akar agyonütni, Drekk úr?

DREKK ÚR
Házasodni akarok, és pénzre van szükségem. A te pénzedre.

BETEG
Megálljon a menet! Mennyire van szüksége? Ha kap tőlem egymilliót, békén hagy?

DREKK ÚR
Békén hagylak, ha adsz kétmilliót.

BETEG
Tessék, itt a kétmillió. Isten áldja, legyen vele boldog! És majd tűnődjön el rajta, hogy egy száz évvel ezelőtti holdas éj azonos-e egy tíz nappal ezelőtti holdas éjjel...

SZÍNIGAZGATÓ
Volt pénze?

DREKK ÚR
Volt.

SZÍNIGAZGATÓ
Akkor meg kell házasodni.

DREKK ÚR
Meg bizony.

SZÍNIGAZGATÓ
Agyoncsapta?

DREKK ÚR
Anélkül is ideadta a pénzét. Elengedtem, hadd éljen még. Nemsokára úgyis megeszi a fene.

SZÍNIGAZGATÓ
Maga átírja a darabot? Agyon kellett volna ütnie a fütykössel! A Költővel direkt úgy íratam meg. Még egy ilyen „kormozás”, és lefújom az előadást! Megértette?

DREKK ÚR
Tökéletesen.

SZÍNIGAZGATÓ
Remélem is! Ott hagytuk abba, hogy házasodjon meg... Itt jön Margaréta anyja. Tessék, beszéljen vele.

ANYUCI
Margaréta anyukája vagyok,
a lányomnak férjet vizslatok,
mert már, mint két narancs, rezeg neki
elől a két dudor didi,
a popója oly gömbölyded,
hogy megőrül tőle kelmed,
hát még a kis pintyókéje,
az lesz csak a férje kéje.

Margaréta most már nagylány,
őneki már férfi kéne,
nem egy, hanem három is tán.

DREKK ÚR
Asszonyság!

ANYUCI
Uraság, potrohos, púpos furaság!

DREKK ÚR
Nem is vagyok púpos! Asszonyság, én házasodni akarok.

ANYUCI
Nekem meg van egy lányom. Csakhogy maga szegény is, öreg is. Nincs is rendes
otthona, se vagyona, de még valamirevaló ruhája sincs.

DREKK ÚR
Maga engem összekever valakivel, jó asszony! Többszörös milliomos vagyok.
(*Pénzkötegeket loboqtat.*)
Lakásom, vagyonom, ruházatom mind-mind luxus.

ANYUCI
Milyen szus?

DREKK ÚR
Luk.

ANYUCI
Tud-e róla, lüke bika, ha *magának* szuszog a lányom luka, maga lesz a bikák legbol-
dogabbika? Meg sem érdemel ekkora kincset!

DREKK ÚR
Mi haszna, mi haszna?
Nem lesz szebb a végső rózsa
ügyse, mint az első rózsa.
Köddé válik, mint a harmat,
a hús és a vér hatalma.
Na, ne gatyázzon, asszonyság: adja, vagy nem adja a lányát?

ANYUCI
Attól függ, mennyi pénzt kapok érte.
Mielőtt a lányom cicijét kezdenéd kicibálni,
légy szíves egy iciri-picirit licitálni.

DREKK ÚR

Kap egy véka aranyat,
százezret ér egy darab.
Ezüstöt is egy vékát,
most tojták a kisbékák,
apróból is egy zsákkal –
többet ugye nem szájal?

ANYUCI

De bizony kérek még egy kanszamarat is, hogy kedvemre szamaragolhassak a tengerparton, ha úgy tartja kedvem.

DREKK ÚR

Még egy zamár is, az már sok lenne a jóból. Nem tehetem, asszonyság. Tán még tengerpartot is mellékeljek hozzá?

ANYUCI

Ne sajnálja a pénzét! Aki cicizni akar, ne cicózzon. Az én Margarétám süldő lány, maga meg egy vén trotty. November, december, rongy ember a vénember.

DREKK ÚR

Én vénember? Maga rusnya vén szipirtyó, maga, a fenekén sincs már foga!

ANYUCI

Hóhányó cenk! Pernahajder! Pirholagos nézésű kurvapecér!

DREKK ÚR

Üsse kő, nem cicózok. Megkapja a kanszamarat. Hol a lánya?

ANYUCI

Otthon ücsörög egy szál kombinéban, és *A tiszta ész kritikáját* olvassa. Egyedül van, a szobájában megtalálja az úr.

DREKK ÚR

Ejha, ettől melegem lett.

ANYUCI

Hajh, nagy gond is a leánygyermek.

DREKK ÚR

Bárcsak láthatnám már!

ANYUCI

Előbb hoci a zsozsót.

DREKK ÚR

Ha a lánya enyém lesz, én őt degeszre, dagadtra, dugig és tövig, húsig és csontig...
ami belefér!

ANYUCI

Jaj, megfulladok! Kot-kot-kot. Repülősót, piócát, köpölyt, priznicet ide. Szent Ne-
nyúljhozzámra mondom: ezt nem élem túl!

DREKK ÚR

Mi lelte, asszonyosság?

ANYUCI

Téli éjszakákon a falusi hold nagy pofonokat ad a tyúkoknak. Akkora pofonokat,
hogy zeng belé az utca. Tiszta röhej! Senki nem érti, miért vannak ezek a pofonok.
Csak az Isten érti – meg a tyúkok... Hoci a suskát! Ha megkapom a pénzt, Margaréta
azt teszi, amit mondok neki.

DREKK ÚR

Akkor megegyeztünk?

ANYUCI

Meg.

DREKK ÚR

Mert ha nem egyeztünk volna meg, itt a fütykös, aztán tudja, mi vár magára... Aki
azt meri mondani nekem, hogy *nem*, azt letaszítom a pokol legfenekére, ahová már
annyi embert leküldtem. Ez a fütykös, amit itt lát, sok embert megölt már, burku-
sokat, batávokat, cselákokat... A könyvelőmnél megvan a részletes leltár. Nehogy
maga is rákerüljön! Jó ideje már, hogy nem dolgoztatom a fütyköst, és könnyen
megugorhat a kezemben. Hát csak vigyázzon!

ANYUCI

Jaj, mit tettem! Eladtam a lányom!

DREKK ÚR

Fél?

ANYUCI

(*reszketve*)

Jaj!

DREKK ÚR

Mondja utánam: félek.

ANYUCI

Félek.

DREKK ÚR

Mondja utánam: Drekk úr már engem is ráncba szedett.

ANYUCI

Drekk úr már engem is ráncba szedett.

DREKK ÚR

Ahogy ráncba szedem majd a lányát is. Aztán mondja csak...

ANYUCI

Mint két narancs, rezeg neki
elől a két dudor didi,
a popója oly gömbölyded,
hogy megőrül tőle kelmed,
hát még a kis pintyőkéje...

DREKK ÚR

Az teszi be nekem a kiskaput...

ANYUCI

Hát még a kis pintyőkéje,
az lesz csak a férje kéje!

DREKK ÚR

Meg én, megházasodom, ha csakugyan olyan az a lány, amilyenek lefestette itt
nekem az asszonyság.

(Énekel.)

Lány, a szoknyád fölemelem!
Öreg ujjam régi álma,
hogy hasikád völgyét járva
rózsabimbód megtalálja.
Buenos días, encantado, muchas gracias!

ANYUCI

Maga beszél spanyolul?

DREKK ÚR

Nem, de ifjúkoromban jártam Spanyolországban és Itáliában. Csimpánzokat idomítottam a *Pantaleone Cirkuszban*. De magának semmi köze az én életemhez. Maga csak reszkessen. Mindenki reszkessen, ha a szemem elé kerül, brumburubrumbrumm!

ANYUCI

Már reszketek is.

DREKK ÚR
Hívja be a lányát.

ANYUCI
Kislányom!!!

MARGARÉTA
Mi kell, mama?
Ha nem kapok férjet,
megbolondulok,
férj kell, még ha
csak egy kis tulok,
vagy egy nagy számár,
gorilla akár,
vagy földrajztanár,
amire nekem kell,
akár kutya, akár eb,
nekem ugyan egyre megy.

DREKK ÚR
Elöl kerek, hátul kerek,
ennivaló örömhegyek.

ANYUCI
Férjhez mennél?

MARGARÉTA
Férjhez hát.

ANYUCI
Húzd fentebb a szoknyádat, hadd látsszon a combod!
(*Drekk úr felé fordul.*)
Megnősülne?

DREKK ÚR
Naná, hogy meg!
(*Majd kiesik a szeme.*)
Combjai mint riadt halak...

ANYUCI
(*sírva*)
Ugye nagyon dédelgeti? Jaj, kislányom, szegény gyerek!

DREKK ÚR
Hű, de jó bőr,
bőrén nincs szőr!

Szőrén-szálán
zsenge bárány:
istenemre,
de meghágnám!
Mi a neved, mondd csak?

MARGARÉTA
Margaréta, bátya,
ilyen névvel élni
jöttem a világra,
keblemen virít
margaréta virága.

DREKK ÚR
Add nekem azt a virágot!

MARGARÉTA
Liba, liba, libabőr,
nem leszek az öné, sir.
Bár vággyal testem tele van,
de nem kaphat meg bármely kan.

DREKK ÚR
Gyönyörű vagy, Margaréta. Szerelmes lettem beléd. Feleségül akarlak venni, boldoggá akarlak tenni. Szeretsz engem, Margaréta?

MARGARÉTA
Szeretem, mint macskát a kutya.
Ha csak meglátom, megüt a guta.
Belém esett, mint ló a gödörbe?
Magáért könnyezem a fölmosó vödörbe...
Ha pék volnék, kenyerébe mérget sütnék,
ha kovács volnék, pörölyömmel fejére ütnék,
ha méh volnék, fullánkot adnék magának eleségül,
ha szamár volnék, magához mennék feleségül.

DREKK ÚR
Margaréta: marharépa... Lárifári! Anyád már áldását adta a frigyünkre.

MARGARÉTA
(keservesen zokogva)
Iá! Iá! Iá! Iá!

ANYUCI
(halkan)
Uramisten, kihez adom a lányomat...

(Drekk úrnak.)
Akkor hát...!

DREKK ÚR

Kap egy véka aranyat, százezret ér egy darab, ezért enyém lesz a lánya, és még hálás is lehet, úgylis olyan satnyácska.

ANYUCI

Satnyácska az öreganyja térde kalácsa! Margaréta húszéves, és szép, mint a hajnal. Kicsattan az egészségtől. És dolgoz. Maga dagasztja a kenyeret, maga varrja a szoknyáit.

DREKK ÚR

Azt mondtam, satnyácska, és punktum. De nem baj, mert én éppen a satnyácskákat szeretem. Hívja a papot!

(Anyuci jajveszékelve kimegy. Drekk úr Margarétához lép, és együtt indulnak a templomba. Megkondulnak a harangok.)

KÖLTŐ

Tetszik látni? Micsoda erőlködés! Micsoda erőlködése a száárnak, hogy rózsá lehessen! Egyedem-begyedem, vén kecske: minek annak menyecske... Januárból február lesz, sok emberből nagy számár lesz... Sárgarépa, petrezselyem – a vénasszony: veszedelem... A hold fehér sas. A hold lókoponya, a levegő fekete alma. A hold a szégyennek kenyér, a gazdagnak meg fehér selyemmel bevont ülőke az árnyékszéken. De sem Drekk úr, sem Margaréta nem látja a holdat. Ha a színigazgató úr akarná, Drekk úr még a vízi sellőket is megláthatná. Margaréta pedig zúzmarával hinthetné be a haját a harmadik felvonásban, ahol az ártatlanokra nagy, fehér hópihék hullanak. De a színigazgató úr fél a költészettől. A szereplőket rozsdás vasszekrényben tartja, hogy csak csámpás lábú, krumpliorrú kékharisnyák meg azok a fölfuvalkodott golyhók láthassák őket, akik esténként fallabdázni járnak, és dolyfösen azt dünnyögik: „Én adom az egyiket, a fal adja a másikat...” Mert Drekk úr nem ilyen, és Margaréta sem ilyen...

SZÍNIGAZGATÓ

Ki beszél itt ilyen bődületes marhaságokat?

KÖLTŐ

Csak azt mondom, hogy most esküsznek.

SZÍNIGAZGATÓ

Legyen szíves, ne avatkozzon bele mindenbe, maga balfácán. Ha nekem volna képzelőtehetségem, hétszentség, hogy már réges-rég kiteszem a szűrét. Pofáját ha be nem fogja, rúgom seggbe, vágom kupán – azon nyomba, vagy két perccel előadás után.

DREKK ÚR
Jaj, Margaréta!

MARGARÉTA
Sokat ittál?

DREKK ÚR
Azt szeretném, ha egy hordó bor lehetnék, és saját magamat ihatnám meg, a pocakom meg egy nagy-nagy sütemény, óriási mazsolás kuglóf volna. Iszom, eszem, hadd nőjön a begyem... Margaréta, énekelj nekem valamit.

MARGARÉTA
Már kezdem is.
(Énekel.)
Mélyen lent a folyó mormol.
Felleg és levél a fodra.
Indás tökvirág a hajnalt
arany koszorúba fonja.
Ó, rejtőző medrű bánat,
bánata a hajnaloknak!
Mit énekeljek még? Az apácák toborzóját, vagy a repedtsarkúak indulóját? Jaj, uram-kincsem! Én félek! Mit fogsz csinálni velem?

DREKK ÚR
Majd úgy teszek, hogy *múúúúúú*.

MARGARÉTA
Jaj, meghalok félelmemben. Éjfélkor mit teszel velem?

DREKK ÚR
Majd úgy teszek, hogy *záááááá*.

MARGARÉTA
Jaj, meghalok félelmemben. Hajnalban mit teszel velem?

DREKK ÚR
Majd úgy teszek, hogy *píííííí*.

MARGARÉTA
Akkor bizony meglátod majd, uram-kincsem,
hogy szárnyra kap s röpködni kezd kicsi pintyem.
(Megölelik egymást.)

DREKK ÚR
Jaj, drága Margarétám!

MARGARÉTA

Megint sokat ittál? Mért nem dőlsz le egy kicsit szunyókálni?

DREKK ÚR

Nem bánom, lefekszem. Hátha attól fölébred a vörösbegyem.

MARGARÉTA

Úgy, úgy. Legyen édes álmod!

(Drekk úr horkol. Bejön Pál, János, Józsi, Jenő vagy Ágoston, és összeölelkezik Margarétával; hatalmas cuppanós csókot hallani.)

DREKK ÚR

(fölébred)

Mi történt itt, Margaréta?

MARGARÉTA

Jaj, jaj, jaj! Hát nem látod, milyen kerek a hold? Hidegen szikrázik, mint egy fagyos tekintet. Nini, egy hal úszik benne! Ez itt az árnyékom. Árnyék, hess.

DREKK ÚR

Hess, árnyék.

MARGARÉTA

Ugye milyen fárasztó a hold, uram-kincsem? Mért nem dőlsz le egy kicsit szunyókálni?

DREKK ÚR

Lepihenek egy picit én, hátha attól megéled a gerlicém.

MARGARÉTA

Úgy, úgy. Aludj, kis férjecsém.

(Bejön a Költő, elkezd csókolni Margarétát.)

MARGARÉTA

Szél támad és emelkednek
karjai a holdas holdnak:
tömör kis melleim tisztán
s buján előtolakodnak.

KÖLTŐ

Ha nincs is szél,
mit bánjuk mi!
Csókolj, szívem!
Ölelj, szívem!

DREKK ÚR
(fölbred)
Mi ez itt, Margaréta?

MARGARÉTA
Nagyon rossz itt a világítás, nem is láthatod jól. Ez a... ez a... csipkeszegély-verő szerkezet. Nem hallod, hogy csattog?
(Csókcuppogás hallatszik.)

DREKK ÚR
Mintha egy kicsit túlságosan is csattogna.

MARGARÉTA
Tűnj el, szerkezet. Férjecském, gyöngyöm, mért nem dőlsz le egy órácskát szunyókálni?

DREKK ÚR
Lepihenek egy kicsit, katángom, hátha attól húsosabb lesz a husángom.
(A másik oldalról bejön a Beteg, és Margaréta vele is csókolózik.)

DREKK ÚR
Itt valami búzlik. Mi ez?

MARGARÉTA
Tudod, most kezdődik a naplemente.
(Hangos szellentés hallatszik.)

DREKK ÚR
Brrrr. Mi ez? Te voltál?

MARGARÉTA
Ne nyugtalankodj. Csak a békák brekegnek a tóban.

DREKK ÚR Brekegnek, nem brekegnek, én ennek véget vetek, de egyszer és mindenkorra. Pfuj!

MARGARÉTA
Miért kell ezért úgy kiabálni? A cirkuszi oroszlánok üvöltöznek, a meggyalázott férjek kórusa bömböl az utcán.

DREKK ÚR
Miért vannak nyitva az erkélyajtók?

MARGARÉTA
Amíg te szunyókáltál, férjecském, akkora szél fújt, hogy kinyíltak.

DREKK ÚR
Miért van öt létra támasztva az erkélyhez?

MARGARÉTA
Anyám hazájában ez a szokás.

DREKK ÚR
És kié az az öt kalap az erkélyek alatt?

MARGARÉTA
A szél fújta le a kocsmából hazadülöngélő részegek fejről.

ANYUCI
Margarétaaaa! Itt az orvos.

MARGARÉTA
Jaj! Az orvos. Jaj, jaj, jaj, jaj, a hasikám!

ANYUCI
Gonosz ember, hitvány kutya. Mindez miattad van, Drekk. Most aztán ide minden pénzedet.

MARGARÉTA
Az utolsó vasig. Jaj, jaj, jaj!
(*Kimennek.*)

SZÍNIGAZGATÓ
Drekk!

DREKK ÚR
Mi az már megint?

SZÍNIGAZGATÓ
Jöjjön azonnal, Margaréta beteg.

DREKK ÚR
Mi baja?

SZÍNIGAZGATÓ
Szül.

DREKK ÚR
Szüüüüüül?

SZÍNIGAZGATÓ
Öt gyereke lett.

DREKK ÚR

Megállj, Margaréta! Ezért megfizetsz. Gonosz néember. Pedig mennyi pénzembe kerültél! Irgum-burgum, bimm, bamm, bumm.

(Énekel.)

Margaréta, mért vagy kurva,

nem vagy arra rászorulva.

Megmondtam, hogy kurva ne légy,

köpje be a bulád a légy.

(Margaréta a színpalack mögött kiabál.)

DREKK ÚR

Ki a gyerekek apja?

ANYUCI

Te vagy, te vagy, te vagy.

DREKK ÚR

De hát én...

(Ráhúz egyet Anyucira.)

Ki a gyerekek apja?

ANYUCI

Te vagy, te vagy, te vagy.

(Újabb ütés. Bent Margaréta szülés közben sikoltozik.)

SZÍNIGAZGATÓ

Most születik a hatodik.

DREKK ÚR

Ki az apja a hatodiknak?

ANYUCI

Te vagy.

(Ütés.)

DREKK ÚR

Ki az apja?

ANYUCI

Te vagy, csakis te.

(Ütés.)

Te vagy, te vagy, te vagy, te vagy.

(Ájultan eldől.)

DREKK ÚR

Elnyúltál, gaz vénasszony, mint a döglött légy. Most majd megtudom, ki az apjuk ezeknek a kölköknek. Lesz nemulass, lesz nyakleves.

(Indul kiféle.)

ANYUCI

(Fölemeli a fejét.)

Te vagy, te vagy, te vagy, te vagy. Beee-ee-ee!

(Kiölti a nyelvét.)

DREKK

(Visszafordul, és jó nagyot húz Anyucira.)

Pukkadj meg!

ANYUCI

(Hatalmas durranással, akár egy léggömb, szétpukkan. Sűrű fekete füst támad a helyén.)

DREKK ÚR

Na, ezt elvitte az ördög! A holtak háza a holdban tárul. A vizek ajtajához a legkisebb kéz sem érhet.

(Kimegy, és visszajön Margarétával.)

Most azt kellene mondanom neked: „Nesze... nesze... te utolsó...”, és közben el kéne, hogy verjelek, mint a kétfenekű dobot. De nem visz rá a lélek. Pénzen vettelek, mint valami igásbarmot. Megérdemeltem, hogy fölszarvazz.

Öledben vad gyökerek viaskodnak,

az ajkad elmosódott pirkadat,

s nyoszolyád langyos rózsái alatt

jajgatva várnak sorukra a holtak.

MARGARÉTA

Bocsáss meg!

SZÍNIGAZGATÓ

(Berohan a színpalack mögül.)

Na, ebből elég! Hazugság, szemenszedett hazugság! A velejéig züllött, alávaló Drekk-től, aki pénzen vett magának feleséget, Margaréta soha nem kérhet bocsánatot. Inkább meg kellene, hogy fojtsa, vagy böllérekést kéne vágnia a rusnya potrohába, nem bocsánatot kérni tőle!

Volt egyszer egy színdirektor,

íratott egy színjátékot,

megrendezte, eljátszatta –

a szereplők átírkálták,

galád módon elrontották:

bolond, aki meghallgatta.

Láthatták most kicsik, nagyok,

hogy a főbolond én vagyok...

KÖLTŐ

(*Félnéken elősettenkedik.*)

Igazgató úr, elmondhatom az epilógust?

SZÍNIGAZGATÓ

Bánom is én... Adjanak egy kis vattát, hogy bedughassam a fülemet...

KÖLTŐ

Hölgyek, urak, kofák, katonák, diákok, léhűtők! Valaha ilyen és ehhez hasonló komédiákon mulattak és épültek a csűrökben, pajtákban, elhagyott istállókban, fogadók udvarán, vásártereken egybegyűlt emberek. Lovak, csikók, borjak, tehének, ökrök, szamarak, öszvérek közelében pergett a jó ízű, eleven szó az ódon falusi bohózat kedves alakjainak ajkáról, s közben elbűvölően ártatlan trágárságok is elcsattantak. Soha ne a formát, hanem a formák velejét kérjük számon a színházon. Most olyan korban élünk, amikor a gonoszság, a tévedések, a kusza, lötytös érzelmek az otthonok legmélyére is behatolnak. Töltse meg hát a teátrumot a kalászkok friss illata, s e bájos népi malackodással is küzdjünk a posztmodern színház nagyképű semmitmondásra és gyomorforgató közönségességre ítélt válfaja ellen, melynek homlokzatára már nem az a szó illik: KÖLTÉSZET, hanem az, hogy SZÓMÉSZÁRSZÉK, vagy inkább az, hogy TÉBOLYDA. Üdvözljük színházunkban Drekk urat, az andalúz Don Cristóbal unokaöccsét, a párizsi Monsieur Guignol fivérét és a bergamói Arlecchino nagybátyját – Drekk urat, akiben a színjátszás legősibb lényege él tovább... Szívetekben éles, tiszta fuvolafutamként csendüljön meg Federico García Lorca gyönyörűséges neve, hisz' játékunkat rá emlékezve, az ő tiszteletére adtuk elő. Az ő nyitott szeműen éber és igaz verseiben és drámáiban a szépség és a borzalom, a kimondhatatlan és a visszataszító a legizibb öröm közepette él együtt és csap össze.

Nem ismerte őt senki. Nem. De mi daloljuk.

Derítjük glóriába arcéle gráciáját.

Tudása érettségét dalunkkal dicsőítjük,

mert ábrándja halál volt, a halál szájaíze,

s vitézlő vígságára köddel vonult a bánat.

Soká születik párja – tán sohse jön világra

ily andalúz, ily tiszta, kalandokban ily gazdag.

Elcsukló szavainkkal siratunk, délceg fenség –

a gyászos szél örökké reszket az olajfák közt.

Az előadásnak vége, menjetek békével – de mielőtt fölcihelődtek, verdessétek össze szép ütemesen a tenyereiteket!

Függöny

SZILÁRDI BÉLA

Lehel Endre, Mikó F. László, Schwarz Volker festőművészek kiállításának megnyitójára a Galéria Arcis kiállítótermébe

2014. SZEPTEMBER 7.

„A művészet, az egy szép dolog!” – mondja Mrožek Tangó című darabjának egyik szereplője. Mintha csak azt papolná: szép, elismerem, de nekem semmi közöm hozzá. Az itt szereplő három művész másképpen gondolkodik. Még, hogy semmi közük a művészethez! Az ellenkezője igaz. Műveikkel azt igazolják, a művészet szép dolog. Azon dolgoznak, hogy ezt mindenki számára láthatóvá tegyék. Sőt, hogy annak értékét megmutassák.

Itt vannak tehát a dunaharaszti művészek Lehel Endre, Mikó F. László és Volker Schwarz. Azért használom ezt a jelzőt, a három dunaharaszti művész, mert már közös kiállítások hosszú sora van a hátuk mögött. Bár első ránézésre munkáik stílusa különböző, mégis, alkotásaikat átszövi valami közös: mindhármuknál a téma boncasztalra kerül. Művészi eszközökkel keresik a dolog lényegét, mind mélyebbre hatolva a megoldás elérésében. Hogyan közelítsünk mi nézők, ezekhez a kiállított kortárs képzőművészeti alkotásokhoz? Idegenkedve? Tisztelettel vegyes irtózással? Megfelelő távolságot tartva, mert nekünk, hétköznapi embereknek nincs közünk az egészhez? Ellenkezőleg! Hiszen mindnyájunkban ott él, jelen van a szépre, az értékesre való érzékenység.

A művészet a közönségét keresi. A művész az ártatlan befogadó megnyerésén fáradozik. Figyelemre áhítozik. Nem adja fel a reményt, hogy a gyanakvó, így nehezen megnyerhető publikum egyszer mégis behódol neki. Nehéz dolga van, mert már mintegy száz éve, a közönség figyelve egyre kelendőbb termék. Már rég nem az elitművészet magányos tornyában alkot. Keresi az utat a nyilvánossághoz, a lehetőséget a befogadó felé.

E három művész példái azt mutatják, hogy művészi alkotásaikon kiváltképpen érezhető a kapcsolatteremtés igénye. Mielőtt a művészeket bemutatnám, röviden arról, a múlt embere azt föltételezi, a képzőművészetek értéke a valóságűségeen – vagy ami még rosszabb – természetűségeen alapszik. Az itt kiállító három művész a mában szeretne élni. Munkáikat nézve rögtön szembetűnik tiltakozásuk a természetelvűség, a pusztán racionális mondanivaló ellen. Fontos, hogy az értékkritérium ne a valóság látszata legyen. Próbáljunk megszabadulni a természettől, a naturától, mert csak így lehetséges az itt kiállított képek lényegét megértenünk.

Mikó F. László a Wagner-sorozat képeit hozta el hozzánk. A hatás meggyőző. Úgy tűnik fel, hogy Wagner a kortársunk. Szürke háttérfüggöny előtt színpadi

próbaközeg. Civil szereplők, énekesek és – a finomság, törekenység jelképeként – apró nyuszik. Érthető a Wagner-mitológia? A hívőknek minden esetre. Különösen azoknak, akiknek módjuk és lehetőségük van egy bajor kisvárosban, a Bayreuthi Zöld Dombon fölépített görög mintájú szentélyt megtekinteni, ahol a Wagner-operák megszólalnak. Festőnknek viszont ez a muzsika túlon túl fajsúlyos, nehéz zene. Ezzel éri el, hogy a képekből misztifikálás nélküli varázslat árad? De vissza a nyuszikhoz. A nyúl mitikus állat, méghozzá a Holddal hozza összefüggésbe számos ősi hiedelem. A termékenység, megújulás, újjászületés szimbólumaként került át a keresztény kultúrkörbe. Különleges állat. A buddhista legenda szerint mivel nem volt mit felajánljonak Indra istennőnek, a nyúl saját magát készítette el a szent tűzben, és jutalomképpen a Holdra helyezték. A nyúl ismeri a rejtőzködés művészetét. Tudja, hogyan kell hatékonyan menekülni, hogyan lehet a teljes nyugalomból a legnagyobb sebességre váltani és nagy ugrásokkal haladni.

A képek láttán azt kérdezzük, milyen formában jelent meg a nyúl a művész érdeklődési körében? Az érdekelte, miért lett húsvéti szimbólum a nyulból, ami nagy valószínűséggel összefügg termékenységével. Vagy inkább a megújulás inspirálta? A nyuszika, mint a wagneri zenei futamok, ugrások jelképe? Nézzünk körül, mert a kortárs Wagner lépett a terembe, aki – mint tudjuk – nem csupán a zenére koncentrált, hanem mindenművészet összhangját akarta megteremteni. A képek mögött az előadás elkezdődött. Wagner nem csodálkozik. A nyuszikat nézi, és tudja: mint minden szimbólum, úgy a megújulás képei is az emberre vetítve nyerik el igazi értelmüket. Hallgassuk a halk zenét. A természethez hasonlóan az embernek is meg kell újulnia. Nemcsak Wagner korában, a jelenkor embere is gyökértelen, mítosz nélküli lény. A könnyedség ellenére a művész létkérdésekre keresi a választ.

A másik alkotót, Lehel Endrét mindig is a szabadság és a repülés, a mentőöv-nélküliség, a krízishelyzet érdekelte. Lehel Endre úgy véli, manapság a közérzetünk szükségállapotban van. Előbb a múltból idéz. A legenda szerint Ikarosz apjával együtt tollakból és viaszból készített szárnyakkal akart Knósszoszból elszökni, jobban mondvá megpróbáltak a fogságból kirepülni. Sikerült is a levegőbe emelkedniük, de a magasban a Nap megolvasztotta a viaszt, a tollak leváltak, Ikarosz a tengerben lelte halálát. Ez a régi történet, és mi történik ma? Folyamatos lett a világosság a világban. Nem véletlen, amikor ezzel a drámai életérzéssel mutatja nekünk a művész a repülni vágyó embert. A másik sorozatban is drámai situációkat láthatunk A Szamuráj-képeken az előbbi kötetlenséget a kötöttség váltja fel. Bizonyos erkölcsi és viselkedési normákat a samurájoknak tűzön-vízen át követniük kellett. A tökéletes samuráj saját érzelmei felett is uralkodik, legyenek azok akár pozitívak akár negatívak. Különös kapcsolat fűzte a samurájt a kardjához, lelke egy darabjának tekintette, ezért soha nem vált meg tőle. A samurájok kardja nemcsak tárgy volt, hanem gazdájuk szellemi megszemélyesítője, nemcsak a védelem és a támadás eszköze, hanem az élet tisztességes befejezésének lehetősége. Az élet értéktelensége arra predesztinálja a samurájt, hogy bizonyos esetekben, végső megoldásként az öngyilkosságot válassza. Ez a rituális önkivégzés – melyet a nyugati világban harakirinek neveznek. Azonban öncélúan egy samuráj sem dobhatta el magától az életet, hiszen felelősséggel tartozott gazdája és mások biztonságáért. Különös világ volt az övék, mint ahogy a képek színvilága is az. Ötzi, az 5000 éves gleccsERMÚMIA jut eszembe. Barnás-vörös, sárgás-fekete volt a jégember színe is, amikor megtalál-

ták. Ötzi is harcos volt, mint a későbbi, nagyon távoli utóda, a samuráj. Múlt és jelen keveredik a képeken.

A harmadik művész Schwarz Volker, aki 1960-ban a németországi Ulm városában született. 1990 óta él Magyarországon. Expresszív képein egymásra rakódott szín és formarétegeken jelek és szövegek, többnyire gesztusok láthatók.

„A festészet valójában végtelenül csendes dolog; a meditáció sajátos formájaként is fölfoghatjuk” mondja Fábíán László egy írásában. A festő Volker Schwarz meditációja a képi emlékezéshez hasonlítható. Amikor bizonyos részletek több hangsúlyt kapnak, a színek visszahúzódnak, teret adnak inkább a képen látható szövegnek. Máskor az állandó lüktetés, a tér és a kompozíció változásai izgatják. Érzéseit külső és belső erők mozgatják, irányítják. Az idő megállíthatatlanul rója köreit. A festő minden rezzenésre figyel. A lényeges megörökítésére lesben áll. A friss színek ragyognak.

A művészet alapjait vizsgálva bizonyos ritmusról, arányokról, a dolgok térbeli vagy időbeli rendezettségéről beszélünk. Ahhoz, hogy a kiállított műveket művészek lássuk, a bennünk rejlő adottságok, a ritmusokra és arányokra adott válaszaink döntenek. Vállaljuk bátran, miközben a képeket nézzük, hogy azok igenis hatnak ránk. Elgondolkodtatnak, gyönyörködtetnek, vagy éppen emlékeket idéznek. Hát igen, művészeink több világban élnek. Legyen ez az ő szabadságuk. Már rég nem az a kérdés, mi az, ami hasonló és ami nem-hasonló, egy új fikció hiteléről, hitelességéről van szó. Ne féljünk kijelenteni a művészet értékét. Még akkor is, ha megpróbálják a tudat és a látvány, az absztrakt és a konkrét közötti különbséget kétséges célok érdekében felhasználni.

„Megkomponálni a dekomponáltat”

GONDOLATOK A PRÓZAÍRÓ BEREMÉNYIRŐL
VADNAI BÉBI¹ CÍMŰ REGÉNYE KAPCSÁN

Bereményi Géza saját bevallása szerint „rendetlen prózaírói életművet”² tudhat magáénak, s valóban, prózakötettel már kezdetektől nagyobb kihagyás után jelentkezett. A *Legendárium* (1978) nyolc évvel *A svéd király* után látott napvilágot (Bereményi a kötet megjelenése közötti időszakban nem foglalkozott novella- és regényírással, dalszöveget, forgatókönyveket³, és darabokat írt amatőr színházaknak), a regényt követő elbeszéléskötet, *A feltúrt gallér* (1994) tizenhat évvel később, az újabb novelláskötet, a *Jézus újságot olvas* 2009-ben jelent meg, a *Vadnai Bébi* pedig 2013-ban.

„Egy valamit nagyon nem tud egyelőre a *Legendárium* szerzője: megkomponálni a dekomponáltat.”⁴ – állapította meg a hetvenes évek végén Balassa Péter, a *Legendárium* ugyanis nem a generációk haladásirányára összpontosító, a nemzedéki váltakozás ritmusát kísérő klasszikus értelemben vett családragény, hanem esetleges fényképalbum, s az esetlegesség, a spontán játékoság, a véletlenszerűség kezdetektől Bereményi Géza műveinek sajátja. Bereményi vallomása szerint Bódy Gábornak köszönhetően kezdett el novellákat írni tizenkilenc éves korában. Az egyetemi szellemi körben Bódy lett a kalauza, aki akkoriban már írt novellákat, s hogy kicsikarja barátja elismerését, Bereményi azt állította, hogy ő is ír. Két-három oldalas hangulat-novellát mutatott meg Bódynak, s az írással az egyetemi alkotókör egyik felolvasásán sikert aratott. A szerző nyomtatásban 1969-ben jelent meg a *Naponta* másban *A svéd király* című elbeszéléssel, a legendák szerint még csak két novellája volt, amikor Sík Csaba szerződést ajánlott neki egy kötetre. *A svéd király* (1970) című könyv két hét alatt készült el, nem volt egyértelműen pozitív a fogadtatása, de a kritikusok kiemelték Bereményi mesélőkedvét, játékoságát, atmoszférateremtő erejét, a magabiztos mesterségbeli tudást, az érett formai megoldásokat, a feltűnően kiművelt s választékos nyelvet, a szilárd gondolatrendszert.⁵ A kötet erejét bizonyítja, hogy a szerző évtizedekkel később is merít belőle, a *Vadnai Bébi* című regény tematikus-motivikus értelemben is utal a szerző első (két) könyvére. A *Vadnai Bébit* bírálók a mű dekomponált elemeire hívják fel a figyelmet⁶ (pl. a történetvezetés, a nyelvi megalkotottság, elbeszélői technika terén), én ezzel szemben arra teszek kísérletet, hogy röviden bemutassam a regény tudatosan megkomponált jegyeit, azokat a motívumokat és stilisztikai eljárásokat, amelyeket Bereményi korábbi prózaköteteiből átvesz, tehát kezdetektől és következetesen alkalmaz, vagyis „rendetlen prózaírói életművében” a rendre utalnak.

„Én magam azokkal indultam, akik a magyar irodalom másodlagosnak számító vonulatából, a »ködlovagokból« próbáltak kiindulni. Mindenáron új szempontokra törekedtünk, és Csáth Géza törekvéseiben különböző indulások lehetőségét láttuk.”⁷ – nyilatkozta Bereményi 1971-ben, s ebben az interjúban poétikai törekvéseire is kitért, a stilizációt a „a történelmi idő és a jelen többrétegűségéhez vezető út”-nak tekintette. „Ezeket a rétegeket egymáshoz vetítve meg lehet tudni valami újat, fontosat a világról. A stilizáció ugyanakkor maradványokat romboló erő lehet, fel-

ismerhető rálátást is biztosít, külön világ, ironikus közeg – persziflálja témáját.”⁸ A hetvenes években újdonságnak számított Bereményi Géza sajátos történelemszemlélete is. „Számomra a történelem az a nagyobb rendszer, amelyben meg tudom vizsgálni a mai problémákat. Nem a történelmi események konkrét tanulságai érdekelnek, hanem a történelem mozzanatainak egyidejűsége. Nevezhetjük ezt a külsővé lett prousti időnek. A holt idők érdekelnek elsősorban (...) amelyek a »nagy« történelmi korok, fordulatok, csomópontok között telnek, s kifejtetlenül hordozzák energiájukat. Azt hiszem, a mi korunk is ilyen...”⁹ Bereményi generációja forradalmi helyzet hiányában, de forradalmi ideálok vonzásában nőtt fel. 1968 ezt a hiányt pótolhatta volna, ám csak keserű emléket hagyott maga után. A nemzedékben tudatosult, hogy nagyon messze van a történelmi léptékű cselekvés lehetőségétől. A *Vadnai Bébi* főhőséről, Dobrovicsról Bereményi ifjúkori önarcképéről a következő olvasható, „Korszakok átjáróházában élve, másoktól hallott fikciókat osztályozott.” (24.), s *A svéd király* című elbeszélésében is, Bereményi azt sugallta, hogy időtől-tértől függetlenül minden s mindenki között lehet lényegi kapcsolat. „– Értse meg végre, hogy az ön hadjárata az enyémtől függ, s az enyém az önétől – dobantott a svéd király. Majd enyhébben folytatta: – Igyekszem gyorsan befejezni, hiszen a döntő csata előtt állunk.”¹⁰ A szerző a kötet novelláit technikásan bontja többsíkúra, át tudja tekinteni a réteges időt. Két átlátszó cselekménysíkot terít egymásra, egy valóságosat (az itt és most síkját), s egy másikat (*A svéd királyban* egy múltbéli, az *Irodalomban* egy képzeletbelit, a *Csendőrkben*, a *Játékok a vadászterületen*ben egy játékét, a *Lángosban* az *Utolsó kör a vízben*ben egy illúziót), s a két síkon egymást keresztező mozgások összefüggéseit vizsgálja. A *Vadnai Bébi*ben többszörös utalás történik *A svéd király* című kötetre, Dobrovics ugyanazzal a poétikai eljárással („fésűben van benne a két idősík”, 234.) akarja megírni Vadnai Bébi, dr. Szemző Zoltán és fiúk, Doxa történetét, mint Bereményi első kötetének novelláit. A regényben Dobrovics *A svéd király* című kötetben megjelent *Játékok a vadászterületen* című novellát akarja leadni a készülő fiatal prózaírók antológiájába. A novella megidézése azért is fontos, mert a regényben Dobrovics a *Törzs* nevű baráti társasággal (Mohó néven) tölti idejét, s az elbeszélés is egy (zárt) baráti kör „indián játékát” írja le. A hetvenes években hazánkat elérő avantgárd hullám Bereményire is hatott, amatőrszínházakhoz csatlakozott. Az underground ideológiája a csalódott értelmiségi körökben a kívülmaradást jelentette, intézményektől, publikációs fórumoktól független kultúrát akartak létrehozni, Dobrovics ezért titkolja el a *Törzs* előtt, hogy novellája jelent meg. A hetvenes évek mozdulatlanságát, a „holt időt” Bereményi már első kötetében az eső metaforájával írja le (pl. *Utolsó kör a vízben*), s a regénynek is a szakadó eső ad jelképpel töltött keretet. „Olyan ez, mint a korszak, amiben élek. Tudnivaló, hogy majdan úgyis eláll ez az eső, pedig most végeláthatatlannak tűnik”. (5.)

A *svéd király* című kötet novelláinak központi hősei önarcképszerűen vannak megmintázva, az elbeszélések – s a *Legendárium* története is – a történelem megértésére és elsajátítására tett öndefiníciós törekvés. Bereményi első novellásköte-tével is kritikával, ugyanakkor együttérzéssel szól a csellengő húszévesekről (*Utolsó kör a vízben*), az *Irodalom* című elbeszélésben pedig a tengő-lengő fiatal íróról. A kötetet a *Levelet Zs. asszonynak* című esszénovella zárja, amelyben látszólag két generáció nézőpontja ütközik (ahogy Dobrovics és Vadnai Bébi esetében). A novella tudatosan vállalt művészi elvként jeleníti meg az elbeszélő múlt s az elbeszélő jelen

azonosságát. Három lengyelországi utazás leírásával, s egy magyarországi gőzfürdőzés (az elbeszélő innen írja levelét Zs. asszonynak) képsorainak egybejátszásával mutat rá Bereményi arra, hogy hogyan függ össze a múlt és a jelen. Keresni kell az összekötő szálakat történelmünk széthullott darabjai között, hiszen „végtelenbe nyúlnak a jelen okai, s meg kell tanulnunk számot vetni velük, ha a pillanatban el akarunk igazodni.”¹¹ A szerző ötletes szójátéksorozatokkal (pl. „Egy ingyombingyomot Közép-Európának, bölcsőmnek. És még egyszer.”; „Pity, paty, mondja a víz. Pity, paty, Asszonyom, mondom én is.”; „Zsugorodom, Asszonyom, tehát egy zsigizsugit a hideg víznek. Zsigizsugi.”)¹² is fontos dolgokat tud elmondani a kor valóságáról, a novellában a társadalom problémája egyben az egyén intellektuális problémája is. A kötetet nyitó *Irodalom* című elbeszélésnek három különböző, de egymással érintkező rétege van. Az első Dobrovics (Sanyi), a huszonhat éves fiatalember jelene, mindennapjai, a második a fiú belső monológja, a közhelyszerű kémtörténet, amit ír(na), a harmadik pedig nagyanyjával való kapcsolata, beszélgetései. A nagymama jelenti azt a külvilágot, amelyiknek Dobrovics nem tudja elmondani önmagát, s végül ő az, aki rávezeti arra a fiatalembert, hogy mi az irodalom. Az *Irodalom* című novella Bereményi pályakezdő író társaira is hatott¹³, Császár István szívébe ezzel az írásával lopta be magát¹⁴, Marosi Gyula pedig Dobrovics alakját s az elbeszélés bizonyos motívumait emelte be *Játsszunk novellát* című írásába. Bereményi 2008-ban tévéfilmet is készített a novellából, s az *Irodalom a Vadnai Bébi* szempontjából is fontos alkotás, a szerző nemcsak a főhős, az író alteregóját jelentő Dobrovics átvételével idézi meg pályakezdő művét, a regény szerkezetével is utal rá, a novellához hasonlóan három réteg különíthető el. Az első a hetvenes évek eleje, a pályakezdő Dobrovics Pétert és baráti körét mutatja be, a második réteg Vadnai Éva (Bébi) története a harmincas évek végén, negyvenes évek elején, a harmadik, külső történet a mű megszületésének ideje, amikor az idős Dobrovics-Bereményi harmadik személyű külső narrációval megírja a regényt. Az *Irodalomban* szereplő nagymama alakja a regénybeli Dobrovics új főbérőjének, Lujzi néninek feleltethető meg. Dobrovics a novellában rájön, hogy kémtörténet helyett saját történetét kell megírnia, s a regénybeli Dobrovics is széttépi a Doxáról szóló papírokat, hogy „egy másik múltba merüljön el” (241.). Dobrovics a *Legendárium* központi alakjához hasonlóan, regényszereplőknek képzeletben elhelyezkedését, erre a látszólag érzéketlen kívülállásra („Ez is jó lesz valamire” – gondolta gyakran –) (24.) mutat rá Vadnai Bébi, mikor a szerelem kapcsán a következőket mondja, „Majd meglátod te is, a szerelmi önkívületben vannak ilyen összefüggések.” (184.)

A *Legendárium* erősen önéletrajzi, Bereményi személyétől mégis eltávolított családi krónika, melyet az író kétszáz év eseményeire tágit ki, a legendás kassai puska-míves ükapa történetétől a 2025-ben visszaemlékező középső testvérig. A regény különböző életutak egymás mellé helyezése, melyek nem szervesülnek igazán egésszé. A család félresikerült, szerencsétlen sorsokat takar, egy-egy monológ egy-egy képlete az állapotnak. A reformkori memoárok modorától a szürrealista prózáig terjed a fejezetek stílusa és hangneme, képek, jelenetek, portrék, reflexiók, emlékek váltják egymást. Ez a fajta nyelvi fantázia hiányzik a *Vadnai Bébiből*, Bereményi hitelesen idézi meg nyelviileg is a negyvenes évek miliójét, de nem vált nyelvet, mikor a hetvenes évekre vált. A *Legendáriumban* Bereményi önálló szövegekre bontja a narrációt, hőseit térben és időben is kiszélesített dimenziókban mozgatja. Az *Előhang*

szerint van központi alakja a regénynek, s az első fejezetek (*Előhang, Budapest, Anyai ág, Apám felkeresi anyját, a nagyanyámat, Apám apja mindörökké eltávozik közülünk, Irén levele, Korkülönbség*) is mind hozzá viszonyítva mutatják be a szereplőket (pl. „apám apja”, „anyám anyjának nagyapja”). A legidősebb fiú – az író önarcképe¹⁵ –, a családját rendszerező (megíró), eredete után nyomozó főalak tartózkodóan van jelen a műben, átengedi a terepet más személyeknek és sorsoknak, ám általuk is saját dilemmáira keres választ. A legidősebb fiú, mint viszonyítási pont azonban fokozatosan eltűnik, a szót mindinkább az egyes fejezetek főhősei veszik át, az egész családtörténet főszereplője az események perifériájára szorul. A legidősebb fiú tehát csak a rokoni viszonyítások fiktív centruma, s nem a regényé. Bereményi hasonlóan jár el a *Vadnai Bébi*ben is. A fiktív centrumot a fiatal Dobrovics Péter jelenti, aki „szenvedély- és eredetkutató”, megpróbálja megírni Vadnai Bébi szerelmének történetét, ám nyomozása közben személyes története háttérbe szorul, sőt egy idő után barátja, Doxa, akinek apját kutatja (felmerül, hogy testvérek, vagy unokatestvérek) is kitűnik a képből. A *Legendárium* azt sugallja, hogy a hatvanas években klasszikus család és klasszikus apaszerep nem létezett. A regényben megjelenő könnyelmű, iszákos apának három házasságából született négy gyermeke, de egyikük életét sem követi nyomon. Az apakeresés és a regényben szereplő apa karaktere jelenik meg a *Vadnai Bébi*ben is (Oszkay Artúr személyében), de mert Bereményi a *Legendárium*-ban és az *Eldorádó* (1988) című filmben már kidolgozta apja alakját, s a hozzákapcsolódó problémákat (apák és fiúk generációs ellentéte), ebben a regényében ez a motívum csak vázlatosan jelenik meg, s ugyanez mondható el a hetvenes évekről is. Bereményi a hetvenes években a nemzedéki-önkifejezés leghitelesebb eszközét találta meg, mikor magánnaplóféle dalokat kezdett írni Cseh Tamással. A művekből a kor mindennapi életének eseményei, jellegzetes helyszínei rajzolódnak ki, a csónadrágot, hegyescipőt viselő kamaszok világa, a Mambó magnóból szóló zene a bulikon és a klubdelutánokon, az iskolai díszünnepély, a tanulmányi kirándulás, az érettségi találkozási légköre, az emberi kapcsolatok (barátságok, kalandok, szerelmek, abortuszok, révbe érkezések és elválások), az albrétben és a munkásszálláson való létezés, az ingázás, az árdrágulás és a hóhullám, az eszpresszók, füstös éttermek, pályaudvarok, étkezőkocsik hangulata. Az első lemezen (*Levél nővéremnek, 1977*) szereplő dalokban ugyan benne van a kilátástalanság érzete, „az új mechanizmus kulcsembere voltam és / most itt végzem egy presszóban, holtan!”¹⁶ – hangzik el az *Eszpresszó* című dalban. Megjelenik a mozdulatlan holtidő is, „Hát nincsen más ebben a dalban / csak egy hóhullám harmadik napja / és Éva, és még egy utca / és egy délelőtt...”¹⁷ (*Nincsen más*), ugyanakkor a „levélírónak” meggyőződése, hogy lakhatóvá kell tenni a holtponot, az otthont pedig egyértelműen Budapest jelenti. „-Azt mondd meg nékem, hol lesz majd lakóhelyünk, / maradunk itt, vagy egyszer majd továbbmegyünk? / – Itt van a város, vagyunk lakói, / maradunk itten, neve is van: Budapest.”¹⁸ (*Budapest*). Bereményi a *Vadnai Bébi* című regényben arra épít, hogy az olvasó az évtizedekkel ezelőtt rögzített tapasztalatokat beleérzi az új regénybe, s így kidolgozás nélkül is benne lesz a könyvben „kora érzékszervileg felfogható valósága.” (6.)

A *Legendárium Korkülönbség* című fejezete mindkét regény szempontjából kulcsfejezetnek mondható, a *Vadnai Bébi* esetében azért, mert Dobrovics karaktere, motívációja, s a regényírás aktusa ebben a műben kidolgozott formában jelenik meg.

A négy részre bontott fejezetben a főhős igyekszik rendet tenni zavaros életviszonyaiban s a családi fényképalbumban. Az első részben a legidősebb fiú kisebbik fivére katonaságból való szökését meséli el, kívülállóként, mintha nem is testvéréről, hanem egy film vagy regény hősről mondana el egy történetet. A másodikban a legkisebb fiú szökését értelmezi, s egyúttal belehelyezi öccsét – akiről csak annyit tud, hogy nagyjából nyolc évvel fiatalabb nála – készülő családtörténetébe. A harmadik epizódban a pesti lakásban megjelenik a katonaszökevény öcs, akit bátyja most is úgy kezel, mintha csak egy szereplő lenne készülő regényében. A negyedik részben a legidősebb fiú – ahogy Dobrovics Vadnai Bébi és dr. Szemző szerelmének alakulásán gondolkodik – találgatja, hogy mi történhetett a kisebbik fivérrel. „Üres cédulákat veszek elő az íróasztalom fiókjából, egyikre ráírom: ŐRIZETBE VETTÉK, egy másikra pedig: NEM VETTÉK ŐRIZETBE, aztán áthúzem és inkább azt írom oda: MÉG MINDIG SZABADLÁBON, mert ez a kifejezés tetszetősebb.”¹⁹ A főhős kiegészíti céduláját még egy mondattal. „»Öcsém mint Vera balekja.« Néztem, nem tudtam visszatenni. – Ez egy regény – szóltam hátra Marinak. Ő megkérdezte, miért? Nem válaszoltam neki, mert hirtelenjében nem tudtam összefoglalni, miért is érzem, hogy összeállt minden, hogyan látom a jellemek végzetének egyedüli útját (...)»²⁰ A *Legendáriumot* lezáró, a könyv egyharmadát kitevő Anna-fejezet regény a regényben. Az elbeszélőt a családtagok felvonultatásakor eddig a távolságtartás és az ironizálás jellemezte, ebből a fejezetből viszont hiányoznak az ironikus felhangok. Megszűnik a groteszk játékoság is, s a családregényre való vonatkozás és utalás. A fényképalbum, amit a legidősebb fiú látszólag összerendezett, most szétesik. Az elbeszélő kiesik a szerepéből, felhagy az eddigi legendátlanító eljárással, s olyan narrátornak adja át a szót, aki a legendateremtés vonzásába kerül. A *Törzs* körébe tartozó Doxa (Halász János) előképének tekinthető János, laposan titokzatos szerelmét Annát, jelképpé stilizálja. Anna Bébivel ellentétben Kafkától kölcsönzött szereplő, figurája nincs megjelenítve, pusztá érzület, csak beszélnek róla. Már az Anna-fejezet nyitányán érezni lehet a váltást, a narratív harmadik személyű előadás hirtelen vált át egyes szám első személyre, az elbeszélő-főhős gyors felvezető után lépteti színre a középső fiút. „2025-ben a menetrendszerű sebesvonat pontosan a számára kijelölt időpontban érkezett el a legmagasabb magyar hegycsúcs, a Kékes alatt húzódó alagút szájához, és szabályszerűen tűnt el benne. Az egyik első osztályú fülkében magányos öregember ült, a középső fiú, aki összes féltestvérét túlélte.”²¹ János sűrítő-összefoglaló monológot ad elő, hogy szituálja saját legendáját. „»Miért töltöttem én a múlt század hetvenes éveit falun? Üres kézzel jöttem el onnan, ha emlékezetem nem csal. Még egy tanulságot sem hoztam el magammal. Talán mert mindvégig tanulságok után kutattam? Vagy elégedjek meg egyetlen névvel: Anna?«”²² A helyszín – ahol a középső fiú kilenc évet tölt el – egy vidéki kastélyba berendezett állami gazdasági központ. Az építésztechnológus János beleszeret Annába, az igazgató lányába. Feleségül veszi, két év múlva elválnak, de a középső fiú továbbra is a gazdaságnál marad. Volt felesége a rögeszméjévé válik – még a XXI. században is ő jelenti számára a hetvenes éveket –, megállás nélkül utána nyomoz, minden percéről tudni akar. János karaktere ugyanolyan halványra sikerül, mint Doxáé, Bereményinek egyik Jánost sem sikerül olyan kiemelkedő egyéniségnek feltüntetni, mint amilyennek szeretné, pedig Doxa az akkori Budapest „legendás” figurájáról Dixiről (Gémes János) lett mintázva. A *Legendárium*beli Jánost ugyanúgy nem ér-

dekli apja, mint Doxát, aki meg sem hallgatja Dobrovicsot, mikor elmondaná, mit tudott meg Bébitől. Jánost csak Anna érdekli, s mivel nem lehet ott Anna esküvőjén, legalább megírja, milyennek képzei a vőlegényt. Bereményi Géza – aki írja, hogy a legidősebb fiú a családragényt és Jánost írja, s azt, hogy János vőlegényt ír –, ezen a ponton zárja regényét, s a *Vadnai Bébi* a *Legendárium*ot tudatosan megidézve hasonló ponton zár. Doxa az elmeagyógyintézetben (fejben) családragényt írt (az első fejezet címe *Szerelem*, a másodiké *A fiú*), s mindezt a fiatal Dobrovics írja, amit végül is az idősebb Dobrovics-Bereményi rendez össze. A *Legendárium* első recenziói kifogásolták, hogy az Anna-fejzettel megszakad az alakítás szervesége²³, „...a valóságos rokonok eddig jól megépített képcarnokából kilépve – egy semmilyen homokszivattyúba. Ilyen módon visszamenőleg is egészen képtelen törés húzódik végig a könyvön, amit (...) a bravúros megoldások sem élnek túl, mire letesszük, az utolsó harmad ernyedtségében magunk is elfelejtjük őket (elfelejteti velünk az író).”²⁴ – fogalmazza meg Balassa Péter. Bereményi rendetlen prózáirói életművének fonalát a *Vadnai Bébi* írásakor ott vette fel, ahol 1978-ban elejtette. A *Legendáriumban* nem sikerült megírnia, a középső fiú, János és Anna „gyűlöletszerelmét”, s ezzel a résszel az egyébként jól felépített regény alól kihúzta a talajt. A *Legendárium* ereje a hetvenes évek megjelenítésében és a bravúros írói megoldásokban rejlett, a *Vadnai Bébi*-ben a fiatal Dobrovics világa sokkal szürkébben jelenik meg, a megszokott, várt technikás írói játék, s a szereplők mozaikos összekapcsolása is elmarad, ezáltal viszont a szájak (Dobrovics és Bébi) gyorsan összeérnek, így a nyomozás helyett a fókusz Vadnai Éva szenvedélyes szerelmi életére helyeződik. A fiatal Dobrovics-Bereményi „a saját korának gyermeke volt, és csak abban különbözött a többiektől, hogy nem áltatta magát” (159.), amikor barátnője elhagyja egy „harmincöt éves, kétgyermekes aggastyán miatt” (8.) nem esik kétségbe, novellaírásba kezd. Bereményi hetvenes években született prózájában a szerelem csak érintőlegesen, szimbolikusan van jelen, a nagy összefüggések (pl. apa utáni nyomozás) kicsiny láncszemeként. A *Vadnai Bébi*-ben viszont a Doxa apja után történő nyomozás egyre inkább a szenvedélyes szerelem ábrázolásának rendelődik alá, több, a szerelem fogalmát definiáló igazság (közhely) hangzik el, „A szerelemnek nem a gyűlölet az ellentéte, hanem a közöny. És nekem csak a világ lett közömbös akkoriban” (187.) – mondja Dobrovicsnak Vadnai Éva, s ilyen típusú tapasztalat a korábbi prózáiban nem fogalmazódik meg. S beszélgetés közben „Évából fekete alakzat lett, s ha olykor egy-egy szót keresve jobb felé fordult a feje, fiatalkori arcéle bukkant elő.” (158.) Ez a képhe komponált mondat viszont a fiatal Bereményit (is) idézi.

JEGYZETEK

- 1 BEREMÉNYI Géza, *Vadnai Bébi*, Magvető Könyvkiadó, Bp., 2013. A regényből idézett szövegek oldal-számát a törzsszövegben jelzem.
- 2 A *Vadnai Bébi* Rózsavölgyi Szalonban tartott könyvbemutatóján hangzott el.
- 3 Kézdi Kovács Zsolt *A svéd király* című kötet megjelenése után kereste meg Bereményi Gézát, s felkérte forgatókönyvíróinak *Romantika* (1972) című filmjéhez. A *Legendárium* megjelenéséig Bereményi három tévéfilmhez írt forgatókönyvet (*Násznap, Kérdőív, Imre*), melyeket Gothár Péter rendezett. András Ferencsel közösen írta a *Veri az ördög a feleségét* (1978) c. film forgatókönyvét.
- 4 BALASSA Péter, *A család-fa-vágás nehézségei (Gondolatok Bereményi Géza Legendárium-áról és a család-regény-írásról)* = BALASSA Péter, *A színeváltozás*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1982, 377.

- 5 Hajdu Ráfis Gábor így írt a kötetről, „Röviddel *A svéd király* elolvasása után azonban nemigen marad bennünk más, mint a formaélmény emléke. (...) novelláiban mondhatni nyoma sincs azoknak a lényeges társadalmi, emberi valóságtartalmaknak, amelyek – párosulva kétségtelenül meglévő írni tudásával – igazi művészi értéket revelálhatnak. A fiatal értelmiség egy részének tétova, bizonytalan keresése, nosztalgikus »másravágyása« feszítené ezeket az írásokat, mulékony hangulatok, érzelmek, helyenként rokonszenves gondolatok kényszerülnek kötetében novellaruhába.” = HAJDU Ráfis Gábor, *A fiatal irodalom útjai*, Kortárs, 1971/3, 496.
- 6 KÁROLYI Csaba, *És-Kvartett, Bereményi Géza Vadnai Bébi című regényéről*, Élet és Irodalom, 2014, április 4., 20-21.
- 7 *Beszélgetések fiatal írókkal*. Varjas Endre interjúja Bereményi Gézával, Élet és Irodalom, 1971/33, 7.
- 8 Uo.
- 9 Uo. 7.
- 10 BEREMÉNYI Géza, *A svéd király*, Magvető Kiadó, Bp., 1970, 37.
- 11 Uo. 150, 151, 158,
- 12 Uo. 147.
- 13 A pályatársak közül Nádas Péter a kötetről írt recenziójában lelkesen szól Bereményi nyelvi lelemnyeiről, „izgalmas írói kvalitásairól.” = NÁDAS Péter, *A svéd király: Jegyzet Bereményi Géza novelláiról*, Pest megyei Hírlap, 1970. dec. 24. 6. Ördögh Szilveszter viszont kevésbé tartja rokonszenvesnek a kötetet. = ÖRDÖGH Szilveszter, *Tanulságok egy kötet ürügyén*, Napjaink, 1971/2, 10.
- 14 CSÁSZÁR István, *Találkozásaim Bereményi Gézával*, Új Írás, 1971/2, 117.
- 15 A könyv borítóján szereplő családi fotók között Bereményi Géza fényképe is megtalálható.
- 16 BEREMÉNYI Géza, *150 dalszöveg Cseh Tamás zenéjére*, Napkút Kiadó, 2008, 88.
- 17 <http://www.zenezoveg.hu>
- 18 BEREMÉNYI Géza, *Budapest* = BEREMÉNYI Géza, *150 dalszöveg Cseh Tamás zenéjére*, Napkút Kiadó, 2008, 160.
- 19 BEREMÉNYI Géza, *Legendárium*, Magvető Könyvkiadó, Bp., 1978, 166.
- 20 Uo. 167.
- 21 Uo. 174.
- 22 Uo. 175.
- 23 Zappe László formai zűrzavarról beszél. „A formai zűrzavart az okozza, hogy van is meg nincs is. Így már nemcsak az esetleges, hogy mi történik a szereplőkkel, hanem az is, hogy mi íródik meg ebből, illetve milyen sorrendben íródik meg. Azaz az esetlegesség ábrázolása maga is esetlegessé válik.” = ZAPPE László, *Kudarcok. Bereményi Géza: Legendárium*, Népszabadság, 1978, júni. 14.
- 24 BALASSA Péter, *A családja-vágás nehézségei (Gondolatok Bereményi Géza Legendárium-áról és a családregény-írásról)* = BALASSA Péter, *A színváltás*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1982, 376.

B. TÓTH KLÁRI

Hagyaték

Szétázott papírdoboz a fáskamra mögött,
penészes hímezések, szakadozott csipkék
között durva vászon, vöröskeresztes
törülközőre hímezett életfák, franciakártyát
tartó galambok között hatalmas szív,
közepén és körülötte ákombákom szöveg
rossz helyesírással, első világháborús
katona hímezhetette bátyja esküvőjére,
aggodalom a hazája, sóvárgás a családjá
után, ügyetlen láncöltéssel, fölötte a fogság,
vagy szolgálat helye, éve, tárgyilagosan.
Nem panaszként, csak a pontosság kedvéért,
mint egy feladó a levélen. Kényszermunkában
megkérgesedett kezének szokatlanok
lehettek a hímezés finom mozdulatai, de
küldeni akart valamit, lélekben jelen lenni.

Sok vizek el nem olthatnák e szeretetet.

a folyóvizek sem boríthatnák azt el,

Hány éjszaka hímezhetette titokban, gyenge
holdfényben a barakk mögött, kitapogatva
a betűk plasztikáját. Mennyire izgulhatott,
hogy odaérjen esküvőig. Ki tudja, mennyi
nehézség árán sikerült elküldenie,
hány kézen ment keresztül, lovasszekéren,
bujdokolva, megsebesülve adhatták
tovább, mert egy távoli szerelem áldása
rejtőzik benne.

Tégy engem mintegy pecsétet a te szívedre,

mintegy pecsétet a te karodra.

Aztán az utódok kidobták. De nem adta
meg magát az enyészetnek, meglapult
a kamra mögé hajított doboz mélyén,
kivárta, míg eljön az idő, megvesszük
az épületet, visszagöngyöljük a ház múltját,
örömeit és fájdalmait, homályos családi
fényképeit, hímezéseit, padláson a hajdani
varrónő szétgurult spulnijait, és őrizzük
tovább az ügyetlenül hímezett szívet, a testvéri
szeretet háborún, fogságon átívelő üzenetét.

Küllőglória

Páromé a legkedvesebb arc, a legszelídebb tekintet, ovis korunk óta tartom ezt a véleményt, amikor mindig a közelébe húzódtam játszani, már akkor sugárzott belőle a harmónia, ráadásul kisportolt az alkata, hiszen állandóan dolgozik, hazaadja a fizetését, persze sok irigyem akad a barátnőim között, egyedül ásta ki a pincét, mikor én kint szórakoztam a torontói rokonom esküvőjén, akitől azóta elvált az asszony, lelépett a közös gyerekkel Mexikóba, párom meg csak gürcölt itthon az építkezéssel izzadt kezeslábasában, még az izzadságszagát is szeretem, nagyokat szippantok belőle, ha megölel munka közben, bár a terhességek alatt ettől a szagtól kirohantam volna a világból, de hát ez a kémia, így átalakul az emberi szervezet, mikor új életet hordoz a szíve alatt,

állandóan lesi a kívánságaimat, valósággal a tenyerén hordoz, bár mostanában valahogy egyre nehezebben férek bele, ahogy hazaér, rögtön nekilát a munkának, füvet nyír, tetőt javít, csatornát pucol, meg hullott almát kompótnak, megmetszi a fákat, néha túl lelkesen, mint fodrászom, aki csak vágni szeret, ha három centit akarok vágatni, annyit hagy, szóval a gyümölcsfák és a frizurám közötti összefüggés állandó;

a fél kerület hozzánk hordja a fahulladékát, a kikapós asszony, vagy piás férj hátán eltört polcokat, váláskor kettéfűrészelt ágydeszkákat, közel s távol mindenki bevezette a gázt, csak mi fűtünk faelgázosító kazánnal, ami mindent elnyel, és szinte tökéletesen éget, mikor nem volt munkája, jól jött, hogy nem kellett tüzelőre költeni, azóta elterjedt, hogy favágó, de most már nem áruljuk el, hogy áramlástechnikai gépészmérnök, mindenféle egyéb szakirányú végzettséggel, ne hozzuk őket zavarba, inkább kezeslábasban jár fejszével a vállán, gumicsizmában, zsebéből kikandikáló faékekkel, ha néha mégis öltönyt kell vennie, a kertek alatt oson, napszemüvegben, ne ismerjék fel a szomszédok, ismerős ablakok előtt négykézlábra ereszkedik, ne gondolják, más kasztba tartozunk, ez egy szegény környék; mindenkinek ő szereli a biciklijét, mióta bezárt a kerékpárszerviz, múltkor is ült a kertben a sámlin és szerelt, amikor a feje fölé emelte a biciklikereket, hogy ellenőrizze a gumi állapotát, jól megpörgette, ahogy

egyre gyorsabban forogtak a küllők, megcsillant rajtuk a napsugár, villózott rajta az égi fény, olyan volt az egész, mint egy túlméretezett glória, nem győztem gyönyörködni benne, ő az én különbejáratú háziszentem, mintha egy templomi oltárképről lépett volna ki a füves udvarra, a gépolajtól síkos biciklialkatrészek közé;

csak a kádat nem mossa ki maga után soha, minden este ottmarad utána a koszcsík, harminchárom éve nem tanulja meg, hogy frissen sokkal hamarabb lejön, de aztán az jut eszembe, hogy végre valamit én is tehetek érte, hiszen ha jól belegondolok, ez az egyetlen hibája, és már örülök a csíknak, vidáman, dúdolgatva dörzsölöm a súrolószeres szivaccsal, büszke vagyok, hogy milyen szép, zsíros csíkot hagyott ma is, ilyet csak ő tud, amikor jól megizzad a tuskóhasítástól, csak ő, az álruhás mérnök úr, aki fejszével a vállán rója az utcákat, nehogy csalódást okozzon a szomszédoknak, a zsíros kádcsíkok mestere, az én görögös arcélú, küllőglóriás favágóm.

„Régimódi ruhabolt”

J . E . - N E K

Naponta elmegyek az üres kirakat előtt,
ahol annyi szívmengető tárgy kelt életre
a kezed alatt, dédanyáid emlékei úgy
idéztek meg egy letűnt kort, hogy mi is
belélegezhattük velük őseink erkölcsseit,
ízlésvilágát, ahol a bejárat előtt elegáns
kalapok alól lengedező muszlinsálak
integettek, mint hívogató asszonyi kezek,
hogy muszáj volt egy szóra belépni,

ahol az ajtó mellé állított próbababa
hátravetett csípővel, kidüllesztett
mellkassal fogadta a vendégeket, hársfa-
derekát fényesre csiszolták az évszázadon
keresztül rápróbált selyemblúzok,
bársonyszoknyák, halszállás angol
posztók, majd az olcsó barhet pamut-
szövet, ahogy az infláció diktálta, a
Singer varrógépen heverő porcelánkutya
időtlen sége falvak csendes biztonságát
csempészte a thonet ruhafogasok közé,
a historikus kanapé zöld bársonyán baba-
főkötők, báli legyezők, horgolt terítők
összegezték az eltelt életszakaszokat,
a szecessziós tükrön himbálózó
nyakláncok alig hallható csilingeléssel
terelték a hölgyek figyelmét nyakuk ívére,
dekoltázsuk illatos hajlatára, vibráló
nőiességükre, a századfordulós olaj-
nyomatokról dédmamák merev tekintettel
néztek a jövőbe – nem látnoki tekintet,
csak hosszú expozíció – csipkekesztyűk,
lornyonok, bársonytokba rejtőzött színházi
látcsövek hívták életre az operaelőadások
világát, miközben az ónémet ingaóra
tapintatosan figyelmeztetett a mulandóságra,

hol vannak már a hajdani mindennapok,
melyeket megidéztek a századokon,
történelem viharain átívelő tárgyak, most
pékséggé alakul a bolt, mert enni kell,
nem emlékezni, de idővel megvilágosodik,
mi miért történik velünk, utólag valahogy
helyreecsúsznak a dolgok, kifehérednek,
mint a tiszta gylcs, felfedik igazi arcukat.

Fekete orgonák

Az ablakon besütött a délutáni nap.

A szükösre méretezett padlásszobában négyen ültük körül a billegő lábú, rozoga asztalt. Az asztal közepén egy üveg orosz vodka, előttünk csorba szegélyű bögre, cigaretta, hamutartó meg gyufa. Arra már nem emlékszem, hogy az elmenyítő társasjáték ötlete melyikünk agyában fogamzott meg, de valamennyiünknek tetszett, s amikor futotta az időnkéből, hetenként egyszer vagy kétszer, ezzel töltöttük a délutánt.

Azon az emlékezetes napon az első kérdést én tettem föl.

- A süket Beethoven hogyan értett szót a látogatóival?
- Volt egy beszélgető füzete, és a látogató abba írta be a kérdéseit – felelte azonnal Kövér Sanyi, aki valósággal rajongott az Örömmódáért.
- És a válaszok?
- Azoknak nem maradt nyoma, Beethoven élőszóban válaszolt.
- A döntnök szerepét betöltő Miklós rám nézett.
- Rendben?
- Igen.

Miután kortyoltunk a vodkából, Kocsmáros Dezső vette át a szót.

- Ki használta azt a fogalmat, hogy *Coincidentia oppositorum*?
 - Platón.
 - Nem.
 - Arisztotelész.
 - Nem.
- Magasba emeltem a kezemet.
- Nicolaus Cusanus.
 - Helyes. És hogy mondják ezt a fogalmat magyarul?
 - Ellentétek keresztezési pontja.
 - Príma! – emelte koccintásra a bögréjét Kocsmáros Dezső, majd fenéig ürítette.

Ahogy múltak az órák, kérdés kérdést követett, a vodka vészesen fogyott, de a gyufaszálak is egyre sűrűbben meredeztek néhányunk előtt.

A hatodik forduló után rajtam erőt vett a vizelhetnék. Sietve indultam az erkélyre nyíló ajtóhoz, melyet zár és kilincs híján egy rácsomózott vastag kötél tartott csukva. Amíg a csomót bogoztam, Dezső vigyorogva utánam szólt.

- Trippert kaptál vagy hólyaghurutot?
- Mind a kettőt.

Ostrom alatt az erkélyt bombatalálat érte, a nagyobbik fele leomlott, az épen maradt kisebb kilazult a helyéből, és viharos vagy szeles napokon ingadozott a magasban. Most is fújt a szél, ezért a falhoz lapulva, óvatosan gomboltam ki a sliccemet.

Miután elvégeztem a dolgomat, a szomszédos kertben szokatlan látványon akadt meg a szemem. Egy kerekes szék gördült be a kapun, a széket a benne ülő kézzel

hajtotta és kormányozta, meglepő ügyességgel. Az erkélyről csak a hátát láthattam, azt is csupán néhány percig, de a szélben összekuszálódott hajfürtök azt sejtették, hogy lány.

*

A Miklósék szomszédságában épült villa egyik szárnya ugyancsak összeomlott, ahogy az ő erkélyük, a másik azonban, csodával határosan, épségben vészelte át az ostromot. A kézzel hajtott kerek szék azoknak a bokrokhoz a sűrűjében tűnt el a szemem elől, amelyeket a kerítésnek az utca felé eső szakaszára ültettek, valószínűleg holmi védőbástyául, hogy a leskelődésre hajlamos szemeket meggátolják a kíváncsiszkodásban.

Magamat is a leskelődésre hajlamosak közé sorolva, a következő délutánokon én is sorra kudarcot vallottam, s egyetlen pillantást sem vettem a lányra, mivel azon a bokorsövénnyen nem sikerült keresztüllátnom, pedig számtalanszor megkíséreltem.

Ügyefogyottságomban csak három hét meddő próbálkozásai után jöttem rá, hogy a kertnek a lakatlan domboldalig nyúló részén nincsenek bokrok, itt feltehetően azért, mivel erre a gazon, elhagyott kapaszkodóra csak égi ritkaságként vetődött járókelő.

*

A kerek szék, benne a fekete hajú lánnyal az egyik virágágy mellett állt. A lány, mélyen kihajolva a székéből, kapálta a gazon az egyik virágágy palántái közül. Innen, a távolból, nem csupán ügyesnek, de fölöttébb merésznek is láttam, ahogy mit sem törődve a veszélyes testtartással, lankadatlanul dolgozik.

A balszerencse egyik pillanatról a másikra következett be. A kapa kiesett a kezéből és a virágágy túlsó szegélyéig csúszott. A lányt látni valóan bosszantotta az ügyetlensége, jókora húzásokkal a virágágy szemközti részéig meghajtotta a kereket, mivel onnan könnyűszerrel elérhette volna a szerszámát. Ám ahogy az előzőekhez képest is merészebben kihajolt a székéből, az egyik kerék belesüppedt a porhanyós talajba, a szék megbillent, s ha ő nem tenyerel a virágok közé, óhatatlanul kifordul belőle.

– Ne mozduljon! Segítek!

Áttornázva magam a kerítésen, rohantam hozzá.

A hóna alá nyúlva visszasegítettem a helyére, majd a kereket kiszabadítva a talajból, pár méternyivel hátrébb toltam a széket, hogy a szilárdabb, kitaposott gyalogútra kerüljön.

A lánynak, amint rám emelte a szemét, égővörösre színeződött az arca.

– A legjobbkor érkezett... Hálásan köszönöm... – mondta, a riadalmában kissé lihegve.

– Nincs mit – válaszoltam. – Most már megnyugodhat, szerencsére nem történt nagyobb baj.

– Ügyetlen voltam...

Szép, kerek arca volt, a selymesnek tetsző bőre leburnult a napon, a karja is, a válla is meglepően izmosnak látszott a rövid ujjú, szellős blúzban, a bénaságra kárhoztatott lábán fekete nadrágot viselt, fekete harisnyával, cipő nélkül.

Amint sikerült lehiggadnia, megigazította az összekócolódott haját, majd tetőtől talpig megártatta rajtam a szemét.

- Maga hogy került ide?
- Átmásztam a kerítésen.
- Szóval leskelődött?
- Nem.
- Akkor...?
- Szerettem volna megismerni.
- Engem?
- Igen.
- Miért? Tudtommal még egyszer se látott.
- Téved. Egyszer már láttam, igaz, csak a haját, meg a hátát, és azt is csak messziről.
- És ez magának elég volt ahhoz, hogy...
- Igen – szakítottam félbe. – Nekem ez tökéletesen elég volt.

Talányos csend ereszkedett közénk.

- Miután begomboltam a futás közben szétnyílt ingemet, eléje léptem.
- Tornai Tamás vagyok – mutatkoztam be.
- Az én nevem Kardos Szilvia.

A kezére tapadt földtől az én kezem is bepiszkolódott, de ez most a legkevésbé érdekelt.

Ő továbbra is gyanakvóan méregetett a szemével, mintha szeretne rájönni, hogy mi a szándékom.

- Itt akar maradni?
- Ha nem zavarok, szeretnék.
- Engem nem zavar, ha úgy gondolja, maradjon.

Meglódította a székét, hogy közelebb kerüljön a szerszámához.

Legyen szíves, adja kezembe a kapát, mert be akarom fejezni, amit elkezdtem – pillantott rám ismét, továbbra is leplezetlen gyanakvással.

- Erről szó sem lehet.
- Ezt hogy érti? – kapta föl a fejét.
- Úgy, ahogy mondom.
- Szilvia sértődötten ráncolta össze a homlokát.
- Most az irgalmas szamaritánus erényeit akarja szaporítani...?
- Eszem ágában sincs.

- Akkor jó, mert azt ki nem állhatom. Aki így akar ismerkedni velem, azt kiutasítom ebből a kertből.

- Nem tagadom, meglepett, hogy már-már férfiasan keményre fordult a hangja.
- Nyugodjon meg. Maga most kimerült, pihennie kell, én örömmel befejezem a munkáját, csak irányítson, mert gyomot eddig még nem irtottam.

A lány, némileg kételkedően, többször is végigmért, de azután megenyhült a hangja.

- Rendben. Nem nagy tudomány, csak arra vigyázzon, hogy a palántákat ne tévessze össze a gazzal.

- Igyekezni fogok.
- Amint a rövid nyelű kapával munkához láttam, minden mozdulatomat figyelte.
- Nem is megy rosszul, pláne, hogy először csinálja.
 - Köszönöm.
 - Addig én hozom a kannát, hogyha befejezte, meglocsoljam a palántákat.

Kiegyenesedtem.

– Miért akar megfosztani ettől az örömtől?

– Magának ez tényleg öröm?

– Képzelve, az.

– A locsolás is?

– Igen.

Szilvia kételkedően nézett a szemembe. Úgy éreztem, ezt a pillanatot nem szalaszthatom el.

– Maga gyönyörű lány – vágtam elszántan a közepébe. – Szébbet még nem is láttam.

Erre úgy változott el az arca, mint aki nem akar hinni a fülének.

– Nem zavarja, hogy félig béna vagyok?

– Nem.

– Ezt nehéz elhinnem.

– Pedig elhiheti.

– Néhány percig megint csak méregettük egymást.

Szóval vegyek mindent komolyan, amit eddig mondott? – kérdezte.

– Annak veszi, aminek akarja, én komolynak szántam a szavaimat.

Némi várakozás után Szilvia meglódította a kerekeket, és hozzám gördült a székel, majd megint a szemembe nézett, de most merőben más tekintettel, mint eddig.

– Legyen szíves, toljon a csaphoz, és akkor együtt locsolhatjuk meg a palántákat.

– Amíg a ház ajtajához készített, szűrővel ellátott kannát a kerti csapból színültig teleeresztettem vízzel, Szilvia továbbra is figyelte minden mozdulatomat.

– Maga sokat jár erre? – kérdezte.

– Igen. Szomszédjában lakik a barátom, nyolc éven keresztül padtársak voltunk a gimnáziumban.

– Az Adorján Miki?

– Ő. Nyilván ismeri.

– Persze.

– Sokszor találkozik vele?

– Mostanában nem, de az ostromig szinte minden nap.

– Udvarolt?

– Mondjuk.

– Lehet, hogy beleszeretett magába?

– Erre csak ő tudna válaszolni.

– Az ilyesmit a lányok meg szokták érezni.

– Én nem.

Locsolás közben jócskán előre kellett hajolnom, Szilvia haja csiklandozta az orromat. A dús fürtjeiből olyan bolondító illat áradt körém, amelyhez foghatót eddig még nem éreztem. A hirtelen fellobbant vágyam készítésére ujjaimat a lányéra csúsztattam a kanna fogantyúján.

Nem kis meglepetésemre Szilvia nem húzta el a kezét. Szerettem volna egy pillantást vetni az arcára, de ha elmozdulok a helyemről, óhatatlanul lelepleződöm.

A rikácsolásra emlékeztető kiáltás az egyik ablakból hangzott föl.

– Szilvia!

– Igen.

– Mit csinálsz?

– Locsolok.

– És ki az a fiú melletted?

– Az Adorján Miki barátja.

– Már kész a vacsorád.

– Köszönöm.

– De nekem még el kell mosogatnom, pedig már hulla fáradt vagyok, és úgy sajog a lábam, hogy legszívesebben jajgatnék.

– Én majd elmosogatok, feküdj le nyugodtan.

Kíváncsian fordultam hozzá.

– Ez ki volt?

– Erzsók, a nagynéném. Ő viseli a gondomat, mióta egyedül maradtam.

– Elég furcsa a hangja.

– A hangja még csak, de a természete. Több bonyodalmat okoz, mint amennyit segít.

A nagynéninek abban igaza volt, amit mi észre se vettünk: már alkonyodott. Befejezve a locsolást, helyükre tettük a kellékeket, majd a villa bejárata előtt búcsúztunk el egymástól. Ekkor már úgy éreztem, hogy sikerült eloszlatnom a bizalmatlanságát.

- Örülök, hogy megismerhettem – villantotta rám a hófehér fogsorát.
- Én is.
- És köszönöm a segítségét.
- Nincs mit.
- Amint kézfogásra nyújtotta a jobbját, egy könnyed csókot leheltem rá.
- Mit csinál? – húzta hátra a kezét.
- Engem úgy tanítottak, hogy a hölgyeknek ilyenkor illik kezet csókolni.
- Hálás lennék, ha engem nem tekintene hölgynek.

*

Szilviáéknál a következő hetekben már mindennapos látogatónak számítottam. Gyorsabban melegedtünk össze, mint ahogy reméltem, még Erzsók, a nagynéni is a kegyeibe fogadott. Ha nem dolgoztunk a kertben, többnyire a szobájában beszélgettünk, ott is ittunk pertut azzal a maradék vodkával, amelyet én csentem el a rejtkehelyéről, Miklós ágya alól.

Patyolattiszta szobájában a falra szerelt polcokon seregnyi könyv és folyóirat kapott helyet, példás rendbe sorolva.

- Ez mind a tied?
- Igen. Szegény édesapámtól maradt rám.
- Ő mivel foglalkozott?
- Magyarot tanított egy gimnáziumban.
- Te minek készülsz?
- Annak, aminek te. A háború előtt magyar és német szakra jelentkeztem az egyetemen. Föl is vettek, de azután jött az ostrom, és most már fuccs az egésznek – mutatott kesernyés mosollyal a béna lábaira.
- Ebben tévedsz.
- Viccelsz...?
- Nem.
- Hogy képzeled?! Minden nap kerekezzek végig a fél városon, az egyetemen meg várjak, hogy megkönyörüljenek rajtam, és fölcipeljenek az emeletre, hogy aztán sajnálkozzanak az állapotomon? Köszönöm, de ebből nem kérek!

Látva, hogy indulatában vörösre változott az arca, másfelé tereltem a beszélgetést.

- Mit szólnál egy korty vodkához?
 - Tölts.
- Az egyetlen kortyból kettő, sőt három is lett, de megérte, mivel Szilviát megszabadította a gyötrelmes gondolataitól.
- Van kedvenc költőd? – kérdeztem.
 - Van.
 - Elárulnád, hogy ki?
 - Nem. Ezt majd neked kell kitalálnod.
- Eszembe jutottak a Miklóséknál folytatott kérdés-felelet viadatok.
- Azt tudod, hogy délutánonként Miklóséknál is hasonló játékok folynak?

- Nem. De ki az a két fiú, aki náluk lakik?
 - Orvostanhallgatók, mint Miklós, az egyik debreceni, a másik miskolci.
 - Ők is játszanak?
 - Persze. Ha kedved van hozzá, te is részt vehetnél abban a játékban.
 - Ezen még gondolkodnom kell.
 - Miért kell ezen gondolkodnod?
 - Az most mellékes. Inkább igyunk egy újabb kortyot.
- Ismét hörpintettünk a vodkából, azután visszatértem ahhoz a bizonyos költőhöz.
- Szóval hogyan kell kitalálnom a kedvenc költőt?
 - Mindjárt megtudod.

A könyvespolchoz kormányozta székét, majd hosszasan keresgélt szemével a folyóiratok között.

- Sajnos a legfelső sorban látom, azt létra nélkül te se érnéd el.
- És ha én lennék a létra?
- Ezt hogy képzeled?
- Így.

Se szó, se beszéd, kiemeltem a székéből, a vállamra ültettem, majd egyik kezemmel a derekával, másikkal a béna lábával tartottam egyensúlyban.

- Az isten szerelmére... Mit csinálsz...?
- Tenyerelj a fejemre!
- Tamás... Te megőrültél...
- Most kapaszkodj a polcra, és vedd le azt a folyóiratot!
- Fél perc se telhetett el, és a folyóirat már a kezében volt.
- Kellő óvatossággal emeltem le a vállamról, s vettem ölbé.
- Nem gondoltam, hogy ilyen erős vagy - mondta.
- Én se.
- Légy szíves, ültess vissza a székembe.

Ezeket a szavakat elengedtem a fülem mellett, majd az egyetlen fotelbe telepedtem vele.

- Tamás... Erről nem volt szó... Én nem ezt kértem...
- Szeretném, ha most itt maradnál.
- Én nem.
- Miért?
- Csak.

Nehéz csend telepedett közénk.

A lány mély hallgatásba burkolódzott, de azután, mint aki beletörődött a helyzetébe, félretolta a folyóiratot, anélkül, hogy fellapozta volna.

- Nem kell?
- A kedvenc verseimet én fejből tudom - válaszolta.
- Akkor miért szedtük le?
- Azért, hogyha melléfogsz, bebizonyítsam az igazamat.

Szép, zengő hangja volt.

/ Kilép a többiek közül, / megáll a kockacsendben, / mint vetített kép hunyorog / rabruha és fegyencfej /

- A kérdés tehát az, hogy mi a címe ennek a versnek és ki írta.
- A címe Ravensbrücki passió - válaszoltam -, az írója pedig Pilinszky János.

- Eltaláltad.
- Azért találtam el, mert nekem is ez az egyik kedvencem.
- És azt sejtetted, hogy én miért rajongok érte?
- Nem.
- Ezek a sorok valójában rólam szólnak. Mióta az a baleset ért, én is kockacsendbe kerültem, iszonyatosan egyedül maradtam, ez a nyomorult kocsi pedig olyan, mint a rabruha.

Megindultan mértem végig, majd az arcát, átfogva a kezemmel, magam felé fordítottam.

- Ebből a kockacsendből én foglak kiszabadítani.
- Mivel?
- Azzal, hogy szeretlek.
- Ezek most az irgalmas szamaritánus szavai?
- Nem. Ezeket én mondom.
- Elszabadult a képzeleted.
- Ha képzelnéd, nem ültettelek volna az ölembe.
Szorosan magamhoz öleltem, fejét a vállamra hajtottam, és merészen belecsókoltam a nyakába. Éreztem, hogy minden porcikájában megremeg.

A rekedtes kiáltás a konyha felől érkezett.

- Szilvia!

A lány nyomban kibontakozott az ölelésemből, kipirult arccal, bosszúsan.

- Mi van?!

- Kész az ebédetek.

- Megyünk.

- Ha nem igyekeztek, ki fog húlni.

Visszaültem a székébe, s ahogy közeledtem vele az ajtóhoz, rám szólt.

- Gyere elém.

Amint a kocsi elé léptem, átkarolt és reszketve magához ölelt.

*

Szilvia bekocsizott a konyhába.

- Kész vagytok?

- Még nem – válaszolta Erzsók. – A barátod már megtanult törölgetni, de hogy minek hol a helye, arról még fogalma sincs.

- Sajnálom – pirultam el –, de ebben a konyhában egyelőre nem tudok eligazodni.

- Nem érdekes – mondta Szilvia –, Erzsók majd helyükre rakja az edényeket.

A villa előtti úton a bombák és aknák tölcseireit még csak félig-meddig tüntették el, a kerek székem úgy kellett irányítanom, hogy hol buckákat, hol gödröket kerülgessek vele.

- Tovább?

- Igen – felelte a lány. – Majd szólok, ha megállhatsz.

Az út bal felé eső oldalán a pályaudvar kerítését már összefoltozták, a sínparók java részén azonban még dolgoztak, főként a váltók körül.

- Megérkeztünk.

A kerítés mellett húzódó gazos földcsíkra állítottam a széket.

- Itt történt?
- Itt - felelte. - Én persze csak a becsapódásra emlékszem, mert aztán elvesztettem az eszméletemet.
- És hogy kerültél ide?
- Vízért indultunk a szüleimmel. Már hazafelé tartottunk, amikor közénk csapódott az a gránát.
- Akkor ájultál el?
- Igen. Minden egyébről csak a műtétem után hallottam, attól az orvostól, aki operált.
- Kíméletből nem akartam erőltetni, hogy folytassa, de ő nem adta föl, tartani akarta a szavát, hogy mindent részletesen el fog mondani nekem.
- Szóval az az orvos úgy mesélte, hogy egy német százados hajtott erre a kétéltű kocsijával. Talán a korom miatt sajnált meg, és szállított be a Sziklakórházba, ahol ráparancsolt a személyzetre, hogy soron kívül, azonnal lássanak el.
- Ennek köszönheted az életedet?
- Igen.

– És a szüleid?

– Őket a százados itt hagyta, hiszen a gránát halálra sújtotta őket.

Bámulatra méltó fegyvelmezettséggel tett eleget az ígéréteinek, már-már közömbösnek látszó tekintettel jártatva meg szemét a hajdani tragédia helyszínén, mindössze a hangja tört meg néhányszor.

– A sírjukat is megmutathatom, ha érdekel.

Jó másfél órába telt, mire megérkeztünk arra a grundra, ahol az ostrom környékbeli áldozatait eltemették. A sírhantok java részét nem gondozták, fából, szakszerűen készült, névvel és évszámmal ellátott kereszt csak elvétve fordult elő rajtuk. A többségükön mindössze egy korhadozó deszka jelezte a vízfestékekkel ráházolt, most már szétkenődött névvel, hogy ki nyugszik a hantok alatt.

A bokáig érő gazban nehezen vergődtem előre a székkal, pedig Szilvia is segített hajtani a kerekeket.

A szülők sírját példamutató gondossággal ápolták, fehér orgonák díszeltek rajta.

– Légy szíves, vedd ki a hátsó tasakból a virágokat, és cseréld ki a hervadtakkal.

Miközben teljesítettem a kérését, rá egyetlen pillantást se mertem vetni, mivel megéreztem, mennyire megviselik ezek a pillanatok, s csupán az önuralmának köszönheti, hogy nem ered el a könnye.

– A hervadtakat szórd rá valamelyik sírra.

Miután ennek a kívánságának is eleget tettem, és mögéje álltam, rátalált a kezemre.

– Látod? Ennyi az élet. Nekem is mellettük kellene feküdnöm, így most csak vergődhetek, ki tudja, hogy még meddig.

Megszorítottam a kezét.

– Te nem vergődni fogsz, hanem élni, és még nagyon sokáig.

– Vigasztalni akarsz?

– Nem.

– Akkor miért mondasz ilyeneket?

– Azért, mert így gondolom és érzem.

– Megemeltem a fejét, hogy a szemébe lássak.

– Te hiszel a túlvilágban?

– Nem.

– Most próbálj hinni benne, azután képzelj el, hogy a szüleid onnan föntről látnak minket.

– És...?

– Láthatják, hogy nem maradtál egyedül, mert melletted áll a társad.

Átkaroltam a székben, majd jobbról is, balról is megcsókoltam az arcát.

*

Erzsók egy sámlin kuporgott, előtte párologó vízzel teli lavór, abban áztatta a lábát.

Amint észrevett, vészjóslóra változott az arca.

– Vihar közeleg.

– Ezt miből gondolja?

– Jelzik a bütykeim. Ilyenkor úgy szaggatnak, hogy a csillagokat látom.

– Most felhőtlen az ég és süt a nap.

– De meddig?

- Azt senki se tudja.
- Ők igen. A tövükben még a bőr is úgy megkeményedett, mintha vasból lenne. Jobb lábát kiemelte a lavórból, és fölkinálta a kezemnek.
- Érintse meg.
- Az ég szerelmére, Erzsók! - kiáltott rá Szilvia, amikor indulásra készen megállította székét a küszöb előtt. - Csak nem képzeled, hogy Tamás tapogatni fogja a bütykeidet?!

- Nem képzelem, csak följánlottam neki.
- Te ne ajánlgass semmit, csak áztasd tovább a lábadat!

Miklósékhoz tartottunk, mivel Szilvia napokig tartó töprengés után rászánta magát, hogy részt vesz a kérdés-felelet vetélkedőben. A napfényes délelőttől illő virágmintás blúzt vett magára, ujjain a nekem tetsző félhold alakúra vágta a körmöt, haja illatozott attól a kölnitől, ami egyszer már elbódított. Jókedvűnek látszott, fejét a szék támlájára hajtotta, hogy csukott szemmel élvezze a nap sugarait.

Ahogy közeledtünk Miklósék házához, arra kért, hogy álljunk meg.

- Most haragudni fogsz, de remélem, hogy hamar megbocsátasz.

Értetlenül néztem rá.

- Miért kellene haragudnom?

- Azért, mert én nem akarok fölmenni a barátodhoz.

- Meggondoltad magad?

- Igen.

- Elárulnád, hogy...

- Itt nem - szakított félbe -, majd azon a dombtetőn - mutatott a távolba.

Sejtelmem se volt, hogy mi történhetett, s bár bosszankodtam, teljesítettem a kívánságát.

A dombtetőről tágas kilátás nyílt az ostrom rémálmából ébredező Budára, alatta az a sín pár kanyargott, amelyen már rendszeresen közlekedtek a szerelvények.

- Segíts ki a székéből, szeretnék leheveredni a fűbe.

- Amint leültettem, a hátára fordult, az összekulcsolt kezére hajtva a fejét.

- Nem ülsz mellém?

- De.

A feje magasságában helyezkedtem el, törökülésben.

- Szóval... - kezdte.

- Ne fáradj - szakítottam meg most én az ő szavait. - Útközben már kitaláltam, miért gondoltad meg magadat.

- Szerinted miért...?

- A barátom miatt.

- Ráhibáztál.

- Miklós beléd szeretett.

- Igen.

- És te?

- Én nem.

- De azért lefeküdtél velem.

- Le.

- Élvezted?

- Néha igen, néha nem.

- És ő?
- Ő mindig. De azután rájöttem, hogy Miklóst csak az ölem érdekli, velem jóformán nem is foglalkozott.
- Te szakítottál vele?
- Engem a barátod hagyott cserben. Amikor meghallotta, hogy a lábam meg az altestem megbénult, többé rám se hederített.
- Ezen joggal háborodtál föl.
- Nem csak fölháborodtam, de ki is irtottam magamból az emlékét. Az ilyen fiút én nem tekintem embernek.
- Szilvia ujjait a csuklómra fonta.
- Haragszol?
- Nem.
- Biztos?
- Biztos.
- Pedig még nincs vége.
- Akkor folytasd.

Némi várakozás után hozzákezdett, először nehézkesen, de azután egyre jobban belelendülve.

Ahogy kamaszodott, a legcsinosabb lánynak tekintették a gimnáziumban. A korabeli fiúk rajongtak érte, a zúrjain, tánc közben hozzásimultak, és ígéretes vallo-másokat suttoztak a fülébe. Ő élvezte ezt a népszerűséget, szinte lubickolt benne, s aki kivívta a tetszését, azzal randevűzött és csókolózott, sőt az egyikkel, életében először, le is feküdt a lakásukban, amikor szülei bevásárolni indultak. Az éles eszével idővel azonban rájött, hogy ezekből a kalandokból végzetesen hiányzik valami, de azt, hogy mi, annak nem sikerült nevet adnia.

Befejezve a történetét, félénken nézett a szemembe.

- Most gyűlölsz?
- Eszem ágában sincs.
- Pedig megérdemelném.
- Az őszinteségedért jobban becsüllek, mint eddig.
- Közelebb húzódtam hozzá.
- Azt sejtjed, hogy annak a bizonyos hiánynak mikor jutott eszembe a neve?
- Nem.
- Amikor locsoltunk, és te a kanna fogantyúján kezemre csúszttattad a kezedet.

*

A dombtetőn töltött óra bódulatában nem vettük észre, hogy gomolygó felhők torlódnak fölénk. Mire föleszméltünk, a viharos szél már belekapott a fák koronáiba, dörgött, villámlott, az eső zuhogni kezdett. Hazafelé az út java részén futva görgettem a szék kerekeit, kibújtam a dzsekimből, és Szilvia hátára terítettem, nehogy megfázzon. Kifulladásra érkeztem a házukhoz, s lihegve emeltem át székét a kertre nyíló ajtó magasra szabott küszöbén, amelyről Erzsók, nehogy puhává ázzon, a konyhába mentette a bejárónak elkeresztelt, simára gyalult deszkalapot.

A szobájában Szilvia riadtan pillantott rám.

- Te jószágos ég! Te bőrig áztál! Az ingedből csöpög a víz!
- Nemcsak az ingedből, de még a nadrágomból is.
- Akkor vetközz le gyorsan, én majd megszártom őket.

Óvatosságból kulcsra zárta az ajtót, majd szinte elképesztő gyorsasággal és ügyességgel kerekedett hol jobbra, hol balra fordulva, hogy előkerítse a vasalót, a konnektorba illessze a zsinór dugóját, és az ablak elé húzza az anyjától rámaradt kis varróasztalt, amelyen majd vasalni fog.

- Nem vetkőzöl?

- De - válaszoltam.

- Az ágyamon találsz egy pokrócot, azt magadra burkolhatod.

Erzsók lenyomta a kilincset.

- Miért zárkóztál be?

Szilvia mutatójúját a szájára illesztette, nehogy megszólaljak.

- Azért, mert szeretnék lefeküdni és aludni.

- Tamás már elment?

- El.

- Agyon fog ázni.

- Nem kell aggódnod, már rég otthon van.

- Én félek, hogy a kéményünkbe fog csapni a villám.

- Ha félsz, morzsolgasd a rózsafüzért.

Erzsók félelme nem bizonyult légből kapottnak. Néhány perc múlva süketítően dördült meg az ég, a villám fénye úgy cikázott végig az ablak üveglapján, mintha szét akarná hasítani. Fejünk fölött a lámpa égője pislákolni kezdett, majd ellobbant, a szoba sötétbe borult.

- Mi történt...?

- A villám valószínűleg belecsapott valamelyik elosztóba - válaszolta Szilvia, meglepő nyugalommal.

- Szerinted mikorra javítják meg?

- Ha az oroszok is arra az elosztóra vannak kapcsolva, akkor rögtön, ha nem, akkor holnap vagy holnapután.

Összehúztam magamon a pokrócot.

- Nálam sajnos nincs gyufa.

- Ne izgulj. Nálam gyufa és gyertya is van.

Néhány perc múlva fölparázslott egy gyufaszál, majd a gyertya kanóca is lángra kapott. Szilvia pár csepp viasszal egy parányi tálcára ragasztotta a gyertyát, azután az éjjeliszekekre állította.

- Így megfelel? - kérdezte.

- Meg.

- Én most viszek egy gyertyát a nagynénémnek - folytatta -, a fürdőszobában levetkőzöm, te pedig máris bújj a paplan alá.

Egy ideig még állodogáltam a gyertya imbolygó fényében, de azután borzongani kezdtem, hisz az alsónadrágom meg a zoknim átnedvesedve tapadt a bőrömrre. Cipőmet az ágy tövébe állítottam, a zoknimat és az alsómat viszont szégyelltem volna a vasalónivalók közé dugni, inkább összegyűrtem őket, és az ajtó mögötti sarokba hajítottam.

A keskeny ágyban, a nyakamig húzott paplan alatt gyorsan átmelegedtem, s miközben azokon a hullámzó és rejtélyes árnyékokon jártattam a tekintetemet, amelyeket az imbolygó gyertyafény festett az összehúzott ablakfüggönyre, földéztam a hegytetőn töltött órák emlékeit. Közben persze szorongtam is, hogyan fogok ölel-

kezni a szerelmemmel, akinek a combja is, az öle is érzéketlen, ráadásul nadrág is borítja.

Ábrándozásomnak és szorongásomnak Szilvia vetett véget. Egy szellős, rózsaszín hálóingbe bújt, a hagyományos fekete nadrágot és harisnyát pedig szürkére cserélte.

– Fújd el a gyertyát – szólított föl –, majd elutasítva a segítségemet, koromsötétben tornázta magát székéből az ágyba, egyenest a paplan alá, hálóing nélkül.

– Már nem fázol? – kérdezte.

– Nem.

Jobbját megjártatta a csupasz testemen, nyakamtól egészen az ölem tövéig, mint egy tapasztalt szerető, valószínűleg még Miklós jóvoltából.

– Tudod, hogy mikor kívántalak meg először?

– Nem.

– Amikor belecsókoltál a nyakamba.

Több kérdést nem intézett hozzám, szája máris kereste az ajkamat. A hegytetőn meghatódva, szinte áhítattal értünk egymáshoz, itt, a jótékony sötétségben azonban szabadjára engedték a vágyunkat.

Nyitott szájjal csókolóztunk, egyre tüzebben. Az ő nyelve épp akkora hévvel kalandozott a számban, mint az enyéem az övében. Amikor jobbomat az egyik feszes mellére csúsztattam, a bimbója pillanatok alatt megkeményedett és fölégaskodott.

– Igen... Így... – rebegte Szilvia. – A másikat is...

Ezekre a szavakra alább ereszkedtem, és a szájjammal folytattam, amit az ujjaimmal elkezdtem.

A lány most már kapkodva szedte a levegőt.

– Iszonyatosan kívánlak.

Kezemet a háta alá fektettem, majd nekifogtam a gerincét simogatni, valamennyi csigolyáját sorra véve, a nyakszirtjétől kezdve egészen a feszesre húzott nadrágszíjig, miközben a nyelvem továbbra is a mellbimbóit dajkálta.

Szilviát magába rántotta a szenvedély örvénye. Macskaügyességgel kicsúszott alólam, a hátamra fordított, a mellkasomat is, a hasamat is elhalmozta csókjaival, azután szájába vette az egyre duzzadtabbra merevedő, legérzékenyebb testrészem, hogy azt kezdje ízlelgetni, kis híján a torkáig csúsztatva.

Ebben a helyzetben nadrágszíjának a szegélye az arcomra feszült, de ezzel most nem törődtem, sokkal inkább arra fordítottam az egyre fogyatkozó önuralmam, hogy idő előtt ne érkezzem a csúcsra, jöllehet erre vajmi kevés esélyem maradt.

Szilvia újra fölém csúszott, a jobbjaival átkarolt, baljával pedig azt a bizonyos testrészem szorongatta, egyre hevesebben jártatva rajta az ujjait.

Érezve a beteljesedés közeledtét, ismét a mellére hajoltam, s hol az egyiket, hol a másikat csókolgattam. Erre ő, a szenvedély hevületében, vonaglani kezdett a karomban, mialatt fokról fokra szaporábban mozgatta az ujjait. Amikor az önuralmam csődöt mondott, akkorát sikoltott, mintha ő is fölérkezett volna a csúcsra.

– Imádlak – lihegte a fülemben.

– Én is téged.

Ennyivel azonban egyikünk sem elégedett meg. Rövid pihenő után mindent előlről kezdtünk, és kisebb-nagyobb megszakításokkal folytattunk, egészen a virradat beálltáig.

*

Amikor másnap fölébredtem, a nap már úgy tűzött be az ablakon, mintha a függönyt össze se húztuk volna. Szilvia, fejét a vállamra hajtva, még javában aludt, arcán kisimultak a vonások, olyannak tűnt, mint egy gyerek, aki valami nagyon szépet álmodik. Nem akartam megbolygatni az álmát, mozdulatlan maradtam, jöllehet szerettem volna fölkelni, végtére már dél körül járhatott az idő.

A lány nagynénje dörömbölésére riadt föl. Ahogy megdörzsölte a szemét, egyszerűen olyan frissnek és kipihentnek látszott, mintha az egész éjszakát végigaludta volna.

- Szilvia! - kiáltotta Erzsók.

- Tessék.

- Mi történt veled?

- Semmi.

- Jól vagy?

- Persze. Mind a ketten jól vagyunk.

- Hogyhogy mind a ketten?

- Tamás is, én is.

- Tegnap délután azt mondtad, hogy a barátod már hazaért, sőt még csak meg sem ázott.

- Hazudtam.

A nagynéni erre egyetlen szóval sem válaszolt, mintha megnémult volna.

- Figyelj rám Erzsók - folytatta Szilvia. - Tamás mától fogva nálunk fog lakni. Ebbe légy szíves, és törődj bele. Most csak arra kérlek, hogy ma hozd be nekünk a reggelit.

- Inkább az ebédet.

- Nem. Az ebédet később mi majd fölmelegítjük magunknak.

Hallatszott, amint Erzsók elcsoszog az ajtótól.

Szilvia a mellkasomra dőlt, onnan tekintett a szemembe.

- Most boldog vagy?

- Nem.

- Döbbenen mért végig.

- Ezt hogy értsem?

- Azt hiszem, hogy éjszaka csalódtál bennem.

- Megbolondultál...?

- Szerettelek volna feljuttatni a csúcsra, de nem sikerült.

- Neked tényleg elment az eszed...?

Szilvia fölém kúszott, s a melleit felkínálta a számmak.

- Csókolj meg őket.

Nyelvem érintésétől mind a két bimbója nyomban megkeményedett, majd fölágaskodott.

- Érzed?

- Igen.

- Akkor folytatás...

Közben jobbjával pillanatok alatt rátalált arra a bizonyos testrészemre, ujjait szorosán rákulcsolta, és addig tekergette-húzogatta, amíg duzzadtra keményedett, talán erőteljesebben, mint éjszaka.

A vágy a hatalmába kerítette, tekergőzött és sóhajtozott, egyre szenvedélyesebben. Ez a gyönyörre szomjúhozó, fékevesztett indulat engem is magával ragadott: egyszerre érkeztünk föl a csúcsra, és borultunk egymás karjába.

– Az ölem már rég a mellembé költözött, te számár – súgta lihegve a fülembé.

A nagynéni lenyomta az ajtó kilincset.

– Szilvia! Kinyitnád végre?

– Máris.

Mivel én tetőtől talpig meztelen voltam, ő kerekedett az ajtóhoz, de siettében a hálóingbe elfelejtett belebújni.

Amikor Erzsók a küszöbre lépett, és megpillantotta Szilviát hálóing nélkül, mellkasán az én szétkenődött nedveimmel, valósággal megrémült.

– Te jószágos isten! – sikoltott föl, és a tálcát a reggelivel kiejtette a kezéből.

*

A kapuban az albérlők, Kövér Sanyi és Kocsmáros Dezső várt bennünket. A fiúk csak látásból ismerték Szilviát, én mutattam be őket egymásnak. Kézfogás közben, néhány szót is váltva, Szilvia a mosolyával meg a közvetlenségével pillanatok alatt levette a lábáról mind a kettőjüket.

A lépcsőn én vittem föl az ölemben, Dezsőék a kerekesszéket hozták utánunk.

A padlásszobában, az egyik sarokból, Miklós üdvözölt minket, nem a legjobb hangulatban.

– Szia – köszöntötte a lányt.

– Szia – válaszolta Szilvia, eléggé hűvösen. – Rég láttalak.

– Én is téged.

Amint elfoglaltuk helyünket a játékasztal körül, magamhoz ragadtam a szót.

– Mielőtt elkezdjük a vetélkedőt, előbb be kell jelentenünk valamit.

A beállt csendben kíváncsi tekintetek fordultak felém.

– Azt kell bejelentenünk, hogy házasságot fogunk kötni.

Elképedve meresztették rám a tekintetüket.

– Meg akarsz nőszülni...?

– Igen. Tanúnak pedig Kövér Sanyit és Kocsmáros Dezsőt szeretnénk felkérni.

– És Miklós? – pillantott hátra Dezső.

– Ő szóba se jöhet – jelentette ki határozottan Szilvia.

– Miért?

– Csak.

– Nem is vállalnám – szólalt meg az asztal végéből Miklós.

Amint az ámuldozás alább hagyott, Dezső is, Sanyi is Szilvia oldalán szeretett volna tanúskodni, így sorsot kellett húznunk. A sorsolás után előkerültek a bögrék meg a vodka.

Dezső, mint a sorsolás győztese, magasba emelte a bögréjét.

– Koccintsunk a kettőtök jövőjére!

Újdonsült házastársak lévén, gyökeresen meg kellett változtatnunk az életvitelünket, végtére valamiből meg is kellett élnünk. Mielőtt megismertem őket, Szilvia is, Erzsók is távoli rokonok küldeményeiből tartotta fenn magát, de ezek a küldemények most már édes kevésnek bizonyultak.

Én az egyetlenem átiratkoztam a levelező tagozatra, hogy a felszabadult időmből elszegődhessek egy fuvarozó vállalkozóhoz, hol kocskodni, hol ingóságokat cipelni.

Szilvia kérésére a két tanú fölástá a kert elülső részét, mivel ő lemondott a virágokról, és áttért a zöldségfélék termesztésére, amelyeket, ahogy beértek, Erzsók árusított a környékbeli kapualjakban részint pénz, részint különféle ruhaneműk és használati tárgyak fejében.

Szüleim egyetlen gyermekük döntését jó ideig nem tudták megemészteni, de azután, lemondva az unokákról, beletörődtek sorsom alakulásába, és rendszeresen támogattak. Néhány hónap elteltével Szilviát is a szívükbe fogadták, aki a hagyományos közvetlenségével őket is meghódította.

Ahogy telt-múlt az idő, beleszoktunk ebbe az új életformába, hisz szerettük egymást, és az éjszakák felhőtlen gyönyörűségéről egyetlen nap sem kellett lemondanunk.

Egyik csütörtökön Szilvia azzal fordult hozzám, hogy a székével valami nincs rendben, a bal felé eső kerék mintha kilazult volna a helyéből, egyre többször ingadozik, amikor hajtja.

Szerelőnek akkoriban nyomát sem lehetett találni a környékünkön, így rám hárult a hiba kijavítása. Jóllehet az ilyesféle dolgokban mindig is kétbalkezesnek minősültem, vállalom kellett ezt a feladatot. Fuvarozó vállalkozómtól kölcsönkértem néhány szerszámot, majd megbirkózva a szorongásommal, nekiláttam a munkának.

Csodák csodájára már az első délután rájöttem, hol gyökerezik a baj: a kerék csavarmentes forgója meglazult a tengelyen. A szerelés azonban sokkal nehezebbnek bizonyult. Kevés híján öt nap ment rá, mire számtalan kudarcba fulladt próbálkozás után végre siker koronázta az erőfeszitésemet, és Szilvia is kiszabadult a kényszerpihenő fogságából.

A felújított széket többször is próbára tettük, lejtőn is, emelkedőn is, gyorsítva is, lassítva is, de valamennyi helyzetben hibátlannak találtuk, mintha egy vadonatúj szerzemény került volna hozzánk. Szilvia ettől fogva gondtalanul hajthatta, többé nem volt mitől félnie.

Azon az emlékezetes napon, hazaérkezve a szemináriumról, Szilviát sem a szobájában, sem a kertben nem sikerült a szokásos csókkal köszöntenem. Erzsóktól tudtam meg, Dezsókéhez indult, hogy megkérje őket, a kert parlagon maradt hányadát is ássák föl, mert ő ott is zöldségféléket szeretne termesztetni.

Már asztalhoz ültem, hogy a félbe maradt dolgozatomat néhány hatásos bekezdéssel lezárjam, amikor fülsértő láрма riasztott meg.

A kapuból döbbenetes látvány tárult eléem.

Egy szovjet tulajdonba került, amerikai gyártmányú hatalmas teherautó észvesztő iramban száguldott végig a keskeny utcán, nyomában azzal a dzsippel, amelyben a sofőr mellett egy orosz tiszt ült. A teherautó vezetője, mivel a szűk utcán nem

volt alkalma a kitérésre, gátlástalanul átgázolt az eléje került parányi kocsin. Az orosz tiszt felháborodásában ordítva talpra emelkedett a dzsipben, előrántotta a fegyverét, és lövések sorozatát eresztette a teherautó után, de a vezetőt nem sikerült eltalálnia. Amint eltűntek a kanyarban, az utca közepén csak Szilvia darabokra roncsolt széke maradt vissza, ő, kivágódva a székéből, az útszéli gyepen hevert, holtan.

*

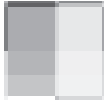
Életem első, és minden bizonnyal legnagyobb szerelmének a tragédiáját nem tudtam megemésztetni. Legfőképpen az gyötört, hogy Szilvia halálát valójában én okoztam: ügyetlenségemben rosszul barkácsoltam össze székének a forgóját. Dezsőék hiába bizonygatták, hogy a szék, miután kigördült Szilviával az udvarukból, hibátlanul gurult végig az utcán, kanyargott is, lassított is, nem sikerült meggyőzniük. Az sem enyhítette a gyötrelmemet, amikor híre érkezett, hogy a dzsip utolérte a teherautót, és az orosz tiszt annak a dombnak a tövében lőtte tarkón a teherautó vezetőjét, amelynek a magasában mi végleg egymásra találtunk.

Anyja és apja közelében hantolták el. A temetésén meglepően sokan vettek részt, még a szüleim, sőt a megrendült Miklós is, egy hatalmas csokor virággal. Erzsók valahonnan előkerített egy papot, aki a hagyományos egyházi közhelyeket mellőzve búcsúztatta.

Én a szertartás közben, sokak meglepetésére, a háttérbe húzódtam, és idő előtt hagytam el a temetést, mivel nem lett volna erőm a részvétnyilvánítások fogadására.

Később látogattam ki hozzá, nyomasztó büntudattal, magányosan, kezemben azokkal a fehér orgonákkal, amelyeket a sírjára ültettem, mint annak idején ő a szüleiére.

Mind a ketten hitetlenek lévén, a mélyben porladozó hamvaitól könnyörögtem a bocsánatáért, hogy a szerelmeséből, a véletlen alávaló szeszélye folytán, a gyilkosává változtam. Azt csak később vettem észre, hogy időközben az orgonák szíromlevelei egytől egyig feketére változtak.

H. HADABÁS ILDIKÓ

Gyermekkori töredékek az eszmélés idejéből

(1 9 5 6 - 1 9 6 0)

Nem szabadulhatsz!
az emlék fogva tart,
bezár, néha hideg
és rettentő kegyetlen,
tele van suttogással
kint és bent,
hogya ne feledd
a félelem álldogállását
a jég-verte éjszakákon,
akkor is, ha kilépsz belőle.
Ki lehet-e nyitni az időt, azt
ahová nem lehet visszatérni,
ugyanúgy,
csak múlt és jövő közé bezárva
emlékek márványerezetébe
fagyva, elmondhatatlanul?
*

Diófa áll az udvaron,
kő asztalon diója
koppan

öreglegények tánca az
inuk remeg, a lábuk
dobban

anyám a kertben dúdorász
méz cseppen le a ringló
fáról

harang szavában az idő
fehér hajsza, az arcon
ráncok

a ringlispiel még felröpít,
szűkül a táj, minden kör
kisebb

a kertkapuja nehezül,
károg az ég, a tócsák
törnek
roppan az idő ablaka
keresztfája kinyitha-
tatlan

diófa áll az udvaron,
kő asztalon diója
történ

Éjszakai átváltozások

1.

Az ég a földet telehinti gyönggyel,
kristály ezüstje mindenben ragyog –
sóhajokon a csigák nyújtózkodnak,
szarvacskáikon ezüst csillagok

tölgyfa és hársfa rezdülése hallszik,
az éjjel kifizyeltem finom táncukat,
égi ösvényen fénysekerek szálltak,
s föllobbantották a földi utat.

A fű nem hajolt meg a lépteik alatt,
akiknek szentjánosbogarak ragyogták útjait,
hogy el ne tévesszék azt a várost,

ahová elindultak, ahol nem voltak
kilincsek az ajtókon csak kulcsok,
s ahol a szavakból csak vér eredt.

2.

Minden nap halk, finom kinyílása a létnek,
a hársak alatt régi kút csikordul
hold sarlójáról lógó felleg-rongyok
vizek tükrében mélybe lengenek

lombosodnak az arcok is, az álmok erdejében
a borzongó hársfa szerelmét szólongatja,
teleszórva illattal a világ mélyéből felbugyborékoló
borzadalmakat, amelyektől elárvult minden annyira,

hogy a kakasok felkukorékkoltak az égre,
a kerítések magányos csendjei kiélesedtek
s tudtam, hogy soha nem lesz vége Semminek-Valaminek.

Vágytam az időtlen kezdet egy jelére,
hogy bizonyos legyek mégis, az ablakok keresztjét
ragyogással kinyitó szeretet elégető tűzében.

3.

Megfigyelted a falakon nyugvó éjszaka negatívját,
a lámpatest óriásra megnőtt árnyait?
az ősök fénykép-galériájának apró neszezését,
ahogy odakoccannak a fal láthatatlan hajlásához?

Valamennyi ablakban sorsok állnak, láthatod
tolonganak a sok-sok vak szobában, és mikor már
nem férnek el, kitódulnak a hold lopotta fénybe,
és megrezzentik a hárs virágait.

Baucis szelíd remegéssel szólongatja Philemont:
jöjj Szerelmem, menjünk a mezőre,
illatoznak már a mandragórák..., de az ajtókbán

a kulcsok már szorongva forgolódnak,
s a vándorok hajnal közeltével kopogni fognak,
a kétezer év óta változatlan időben.

A visszalövés módszertanához

BESZÉLGETÉS HORVÁTH FERENCCEL SZOMBATHELYEN

Hogy vissza kell lőni, régóta tudjuk. Vagy legalábbis tudnunk kéne. Tanulságokat nyújtó példázatok nélkül persze jóval nehezebb. A 81 esztendőös szombathelyi Horváth Ferenc alighanem pontos és hiteles illusztrációját adja a képletnek: miképpen oldható fel a magyar közgondolkodásban (közéletben, külpolitikában, közbeszédben) lépten-nyomon fellelhető, gyötrelmesen-reménytelenül maradandó jelenség ellentmondás-retesze – a lefegyverző, defenzív alapállás. Az önbéklyózó, mindig és csakis védekező-magyarázgató-mentegetőző attitűd. A „hiszen mi nem, mi nem vagyunk olyanok, nem, dehogyis, dehogyis” jellegű többbnyire – logikus módon – tökéletesen hatástalan monológok (és cselekvések!) sora. Amely nem tudja és úgy tűnik, soha meg nem tanulja, hogy mindenkivel szemben a saját fegyvereit kell alkalmazni. Hogy hatékonyan védekezni csak offenzív módon lehet (lásd a „legjobb védekezés a támadás” című, megszívlelendő közhelyet). És hogy gyáva népnek tényleg nincs hazája.

*

– 1933-ban születtem, Szombathelyen. Édesapám családja sárvári volt, édesanyámék németlövőiek. Apai nagyapám az első világháborúban nem jött haza a frontról, a mai napig csak annyit tudunk, hogy sokezred magával állítólag Doberdónál maradt. Nemsokára meghalt nagyanyám is, apám öt-hatévesen ott maradt árva gyerekként. Rokonok nevelték, szabó szakmát tanult. Trianon után sorozni nem, csak toborozni lehetett a magyar hadseregbe, fogta magát, elment katonának. Jutasra került, annak az elvégzése után őrmesterként idekerült Szombathelyre, a Mária Terézia által alapított, híres 11-es huszárlaktanyába. Édesanyám apja jómódú vízimolnár volt, két malommal, vagy 4-500 hold szántófölddel, erdővel, fateleppel. A lányát a kismartoni internátusba adta – mikor Nyugat-Magyarországot Burgenland néven Ausztriához csatolják, az addig kétnyelvű családot kinevezik osztráknak, a gimnázium elvégzése után anyám már négy nyelven beszél, de változatlanul magyarnak vallja magát. Pornóapátiban, a Pinka partján ismerkedik meg apámmal: lejöttek az itteni malomba fiákerrel, a magyar katonák meg éppen ott gyakorlatoztak... Azokban az időkben úgy volt, mint hál'istennek, most már újra: a határ nem számított, egyáltalán nem foglalkoztak vele. Összeházasodtak, kistaffirozták anyámat rendesen, majd nyitottak nekik itt Szombathelyen egy ruhásüzletet. Szövet, méteráru, készruha. Létrehozta vagy 40-60 embernek egy nagy varrodát is, Singer varrógépekkel, a legkorszerűbben felszerelve. Én második gyereknek születtem, a bátyám másfél éves akkor. Még van egy húgom is, két testvérem már meghalt, szóval öten voltunk. Nagyanyám kedvenc unokájaként többet voltam Németlövőn, mint Szombathelyen, akkor hoztak haza, mikor iskolába kerültem. Amikor Hitler bekebelezi Ausztriát, szinte semmit nem veszünk észre: német katonák érdemben csak hat év múlva,

Magyarország 1944-es tavaszi megszállásakor tűnnek fel... Emlékszem, a Körmendi úton vonultak be, én 11 éves gyerekként ott állok a Jáki út sarkán, lánctalpak, katonák mindenfelé, szól a harmonika, dobálták a stollwercket meg a cigarettát, s akkor tanultam meg az első német szót, bitte, zigaretten – addig, hiába tartozott Németlövő Ausztriához, mi mindig, mindenhol csak magyarul beszéltünk... Az iskolában ugyan végig tanultam németül, de bizony sok nem ragadt rám... Elemi után a négy polgárit végeztem el. Eközben fedeztem föl, hogy ott tréningeznek a birkózók. Megnéztem. Rám szóltak: öcsi, gyere, próbáld meg...! Mi kellett az öcsinek, dobtam le mindent, gyere! 1943-ban léptem rá életemben először a birkózószőnyegre, és még mindig azon vagyok: 25 évig voltam versenyző. Igen, a Haladás VSE... Mind a két fiam és az unokám is birkózó...

– Édesapám részt vett a visszacsatolásokban, Felvidék, Kárpátalja, később a Délvidék is. 1940-ben, amikor Horthy Miklós kormányzó úr csapataival bevonul Erdély fővárosába, Kolozsvárra, apám géppuskás őrmesterként ott van a Mátyás-szobornál, le is van fényképezve. 1942-ben kikerül az orosz frontra. Onnan csak 49 késő őszén keveredett haza... A háború után édesanyám beíratott a kereskedelmi iskolába, 51 májusában érettségiztem volna, de előzőleg, 50-ben apám üzletét, műhelyét államosítják, annyit megengedtek neki, hogy alkalmazottként maradjon. Onnan vitte el az ávó, úgy megverték, hogy majdnem belehalt, aztán innen elvitték Recskre. Ő varrta ott a Michnayéknak a ruhát, tudja, akik megszöktek... Hazajött, az Állami Áruházban a méteráru és készruha osztályon lett eladó, onnan is ment nyugdíjba, utána még négy órában bejárt az áruház szabóműhelyébe: bolondult a szakmájáért... 85-ben, 75 évesen halt meg. Úgy, hogy egy, összesen egy hetet nem dolgozott... Mivel apám Recskre került, engem mint osztályidegent kirúgtak a kereskedelmiből, így nem is érettségizhettem le. A lakásunkból, az anyám staffirungját jelentő háromszobás lakásból el kellett mennünk... Mindent ott kellett hagynunk, a zongorától a gyerekkori játékaimig... Szerencse, hogy volt egy szoba-konyha, oda elmehettünk. Vécé az udvaron, meg egy húzós kút is. Amott fürdőszoba, városi gáz... Én meg elmentem a gépjavitóba inasnak. Így lettem aztán autószerelő. Ötven évig... Később kisiparos is lettem. Hetven évesen még dolgoztam. Valahogy nem tudtam abba hagyni. Apám vére... De azt hiszem, inkább mindent a birkózásnak köszönhetek. Én úgy gondolom, testben és lélekben rengeteget alakít az emberen a sport. Jó irányba. Azok nem mennek ki az utcára, nem lesznek bűnözők, jó, hébe-hóba lehet köztük botlás, de nagy átlagban, azt hiszem, ennek az emberfajtának a szellemisége, a lelkivilága, az egyénisége, a személyisége alapvetően más. Humánusabb, koncentráltabb, tettere később. Valahogy közelebb van a tökéletességhez...

*

1954-ben vittek el katonának. Már 53-ban be kellett volna, hívjanak, de mivel a Haladásban megalakult a birkózó szakosztály, nekem meg egyre jobban ment a birkózás, jöttek sorra a versenyek, már majdnem tíz éve csináltam, fejlődtem... annyira, hogy 52-ben szabadfogásban megnyertem a magyar bajnokságot. Meghívtak Tatára az edzőtáborba. Szóba került a válogatott kerettagság... Öten voltunk akkor Tatán az én súlycsoportomból. Volt olyan vélemény, hogy az olimpiára Helsinkibe én menjek. Csakhogy a Hódosi Imrének az volt az előnye, hogy részint négy vagy öt évvel

idősebb volt, részint meg már 48-ban Londonban is kint volt... Így aztán még 56-ban Melbourne-be is ő ment... Helsinkiben nyert is az 57 kilós súlycsoportban. Amiben azért én is várományos voltam... Mikor bevonultam, Nagyatádra kerültem, a gépesített lövészezred laktanyájába. Tudom, sokan utálták a katonaságot, nem mondom, volt is rá okuk, de én valahogy szerettem. Azaz nem is szerettem, de valamiképpen nem éreztem nagyon rosszul magam. Mintha kicsit elememben lettem volna... szerintem ennek is köze van a birkózáshoz. Gépkocsivezető lettem, ami egyébként nem is számított rossz beosztásnak, azt kimondottan élveztem. Közel volt a szakmámhoz... Nagyatád az akkori hadműveleti tervekben elég középponti szerepet játszott, a jugoszláv meg az osztrák imperialisták elleni harci felállásban egyik oldalági „vonala” Lenti, a másik Nagykanizsa volt, a keszthelyiek adták a légvédelmet, a dombóváriak meg a marcaliak a tábori tüzérséget. A hadkiegészítő parancsnokságon a kartonom persze megvolt... azon meg rajta minden... Örülhettem, hogy gépkocsivezető lehetek. Akkoriban még kevés embernek volt jogosítványa... De voltam minden. Szerelő, telephely-őr, karbantartó, sofőr... 55-ben elküldtek Szekszárdra, ott lettem páncélos, vagyis harckocsi-vezető, s ott vizsgáztam le az összes katonai járműből. 55. április 4-én a díszszemlén a szovjet Zisz-ben ott vonultam el Rákosi Mátyás meg az egész vezérkar előtt... Kiváló Katona lettem, a birkózás sokat segített. Lövészeteken rendszeresen nyertem, pedig hát csak sofőr voltam... Kiválóra vizsgáztam mindig mindenből. A kiválogatottak között voltam, akik részt vettek a Varsói Szerződés egyesített fegyveres erőinek egyik első nagy közös hadgyakorlatán a Bakonyban, meg a kunmadarasi szovjet bázison a kéthetes nagy titkos gyakorlaton. 56 első felében öt hónapon át 1200 kilométeren szedtük fel az aknákat a „műszaki zárnak” nevezett vonalnál. Ezt úgy 20-24 ezred magammal végeztem... Szeptember 20-án fejeztük be.

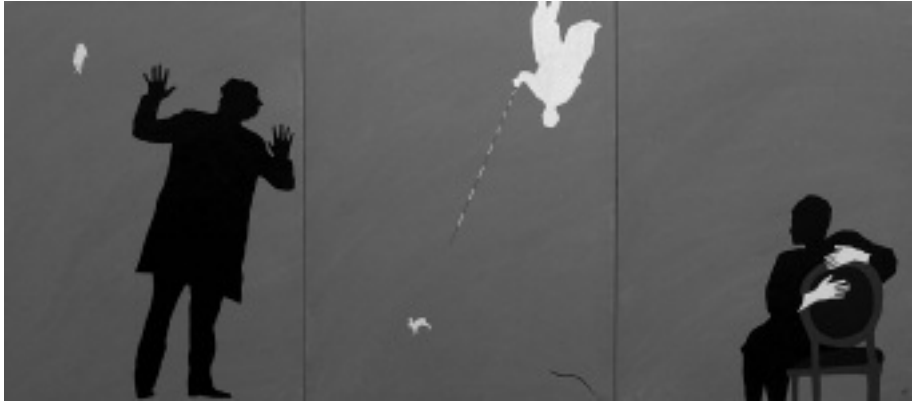
- 1956. október 23-án délben készültséget rendeltek el. Nem tudtuk, miért. Úgynevezett első lépcsős riadóezred voltunk, ami azt jelentette, hogy bármilyen éles helyzetben az elsők között indítanak bennünket. Éjfél előtt pár perccel riadó. Az ezred előbb Pécsre ment, onnan tovább indulva egy alakulat Komlóra. A többiek Budapestre: a 6-os úton haladt a főváros felé az oszlop az októberi éjszakában. Mire világosodni kezdett, Buda alatt jártunk. Kósza híreket hallottunk, mi van Pesten, de igazából nem sokat tudtunk. Még estefelé a kantinban annyit mondtak, hogy valami buli van odafönn, de hogy ez mit jelent, senki sem mondta, nem is igen foglalkoztunk vele. Én egy Csepellel mentem. Elég kalandosan értünk be, mert a Petőfi laktanyától nem messze, a Budaörsi úton látjuk, hogy egy kék ávos őrnagy ott van fölakasztva, a szája meg teletömve százforintosokkal. Átmentünk egy hídon, már nem emlékszem, melyiken, a Nagykörúton kötöttünk ki. A villamosok fölborogatva, a drótkötelemet ráakasztottam az egyikre, meg a Csepel elejére, így széjjelhúztuk őket, úgy jöttünk el közöttük. 85 meg 120 milliméteres aknavető meg kétsőves légvédelmi géppuskák jöttek velünk, ezeket vontattuk. Lassan haladtunk, az utcákon rengeteg ember, jönnek oda, kiabálnak, gyertek, segítsetek. Megállunk, kérdem, mi van itt? Segítsetek, mondják újra a civilek, az éjjel volt a rádió ostroma, már hallottak is vannak, az oroszok meg most támadást indítanak. Állok a kocsin, Szabó hadnagy, a kocsin parancsnok ül bent, meg sem mozdul. Teljesen automatikusan cselekedtem, ahogyan tanították: harchelyzetben a parancsnok cselekvésképtelensége vagy akadályoztatása esetén a rendfokozatban legközelebb állónak kell csele-

kednie. Odakiáltottam: hadnagy elvtárs! Semmi. Másodszor már mondtam: hadnagy elvtárs, átveszem a parancsnokságot! Erre se szól semmit. Nem volt idő gondolkodni. Fölszóltam a katonának a platóra: gépjárműről! Előlről harcokosi támadás várható! Harchoz! Így tanították, így kell csinálni... Mint később megtudtam, ez valahol a körút Bródy Sándor utca és a Corvin közötti szakaszánál volt. Mi a Petőfi híd irányából, a Corvint elhagyva értünk oda, tehát a Petőfi hídon kellett átjárnunk... A katonák leugráltak, lekasztották a löveget, leszedték a lőszeres ládákat, én közben félreálltam a kocsival, a lövegkezelő, az irányzó, a 85-ös aknavető-sők elfoglalták a helyeiket, járdaszélen, kocsiút szélén, kapu alatt, ki hol. Közben látjuk, tényleg közelednek az oroszok, a nép meg eltűnt a közelünkből. Páncélautók jöttek elől, mögöttük meg harcokcsik. Kiadtam a parancsot : cél! Sorra szóltak vissza: kész! Kész! Kész! Tűz! Tölts! Cél! Tűz! Leadtunk rájuk ott a körúton vagy tíz-tizenöt lövést, az elejét úgy szétvetettük, hogy égett ott még az aszfalt is. Hátral a harcokcsikból sorra ugráltak ki, a hátunk mögött a légvédelmi géppuskás meg rákezdte, a fejünk fölött olyan süvöltés, hogy nem mertem nézni semerre sem. A harcokcsik ellen már nem lett volna esélyünk, hiszen olyan keskeny a körút, faltól-falig végigszórhattak volna bennünket, üteggel meg onnan már nem tudtunk rájuk lőni. Ha több a helyünk, alighanem jobban szétlőjük a dicsőséges szovjet hadsereget... pucoltunk fedezékbe, futottunk vissza, amerről jöttünk, a híd felé, balra bekanyarodtunk, később tudtam meg, az volt a Corvin köz. Ott találkoztunk emberekkel, a diákgyerektől az aggastyánig volt ott mindenki, nem töltöttünk sok időt, beszélünk ezzel is, azzal is, elég az hozzá, otthagytunk nekik egy löveget. Ez az az 57 milliméteres páncéltörő löveg, amelynek később olyan legendás híre lett, de mi erről semmit sem tudtunk... Ezekről mondta azt nekünk egy őrnagy, hogy ezek a lövegek nem jók, hanem kiválóak, hiszen ezekkel lőtte szét a szovjet hadsereg a németeket. Tényleg kiválóak voltak... Onnan a Corvinból bementünk szembe, a Kilián laktanyába, ott éjszakáztunk.

*

– Másnap, október 25-én, sohasem felejttem el, tarhonyás hús volt reggelire. Megittam a kávé, eszegetem a tarhonyás húst, mikor bekiabálnak az étkezdébe: a HT 709-es kocsiját gépkocsivezetője menjen a kocsijához! No, hát ez az én Csepelem száma... Látom, tele van katonával, ismeretlenekkel. Ott egy főhadnagy, azt mondja: akkor mehetünk. Indítottam, szó nélkül. Ő dirigált, hová, merre... A Kossuth térhez értünk ki valamelyik irányból. A Parlament északi kapujához irányítottak bennünket. Akkor tudtam meg, hogy őrséget kell adni. Azokat vittem én ki a Kiliánból... Mikor elmentek, kiszállok a kocsiból, viszem a fegyvert, elkezdek ott kujtorogni. Nézelődök. Akkor jövök rá, hogy én itt egyszer már jártam: 43-ban, tízéves, rövidnadrágos cserkészfiúként, a szombathelyi 373-as cserkészcsapat tagjaként megnéztük a Parlamentet, kimentünk a Margitszigetre, Arany János fájához. Emlékeztem, ott a Parlament mellett volt egy nagy szobor, no, mondom, azt újra megnézem. Mentem vagy kétszáz métert, nem találtam. Megálltam a korlátnál, néztem a Dunát, szemben a Várat. Olyan szép volt... Visszaindultam a térre. Elmentem a főbejárat előtt, rengeteg ember, tele volt a tér. Csendben voltak, nem zúgtak. Nem is nagyon foglalkoztam velük, vagy tíz-tizenöt méterre volt tőlem a legközelebbi is, én meg

csak ott állok, báméskodok. Ott állhattam nagyjából, ahol most a beléptető kapu van. Meglátam a magyar meg a ruszki harckocsizókat, az oroszok láttán a vállamon lógó fegyvert, emlékszem, előbbre húztam. A PPS géppisztoly olyan, hogy ilyen mozdulat esetén szinte automatikusan a tusára és majdhogynem a ravaszra esik az ember keze, amint tartja, igazítja a fegyvert. Az oroszok sapkában vannak, nem sisakban. Odaszóltam: zdrásztvujtye! Visszaszóltak, barátságosan: igyi szudá! Előjön egy főhadnagy. Kérdelem: hócses sztriláj? Nyet, azt mondja, nem akarunk lőni. Már veszik is elő a mahorkát, persze hogy rágyújtunk. Otthagytam őket, továbbmentem. Hallom, hogy kezd kiabálni a tömeg: ruszki, haza! No, akkor, abban a pillanatban indul meg, három irányból... géppisztoly-sortüzek. Többnyire rövid sorozatok. Amint felnézek, a velem szemben levő épület jobb felső részén nagy mozgás. És torkolattüzek. Majdnem a Parlament lépcsőfeljáratánál álltam, nem nagyon volt a közelemben senki. Látom, hogy a másik két irányban, a mai metróépület meg a tér másik vége, a Balassi utca felől is torkolattüzek. Kibiztosítottam, csőre töltöttem és célba vettem a szemben levő épület tetejét, ahol először vettem észre a mozgást. Húztam a ravaszt, amíg volt lőszer a tárban. Közben kiszúrhattak valahonnan, hogy a rohangáló, jajveszékélő, felbukó tömegből folyamatosan torkolattüz látható, s amíg én a 72 lőszert kieresztettem, bemérhetett valamelyik mesterlövész. Egyre közelebbiek lettek a becsapódások, gyorsan behúzódtam a fal mellől a kiszögellésbe, onnan adtam le még pár lövést, aztán tárat kellett cserélnem. Elfordultam a Balassi utca felé, arra adtam le pár sorozatot. A látványt, hát azt leírni nem lehet. A sikítások, az ordítások, a sírás, a lökdösődés, egymást tiporták, ugrották át, mindenki szaladni próbált, ahogy tudott. Álltam még egy darabig, akkor már nem hallatszottak lövések. Az egész teret, ameddig elláthattam, beterítették a halottak. Emberi testek mindenfelé. Mire visszaértem a kocsinhoz, már ott voltak a katonák, a főhadnagy is. Azt mondja, bevonták az őrséget, mert a Balassi utca felől lőtték őket is... Visszaementünk. Mi vezetett engem ebben az egészben? Nézze, katonák voltunk. A férfiember tulajdonképpen katona. Voltaképpen mindig az, csak nem tudja legföljebb. A torkunkban dobog a szívünk, félünk, persze nem valljuk be, aztán ha kell, lövünk... Igen, én azt hiszem, ez ennyire egyszerű. Persze, van más is. Ha én ezt 23 éves koromban átéltem, akkor annyit mondhatok, hogy én azóta is, a mai napig szolgálati eskü alatt vagyok. Azt nekem le kellett tennem. Ilyesmihez az embernek tartania kell magát, ha ember akar maradni. Ha megesküdtem arra, hogy a hazámat minden külső és belső ellenség ellen, ha kell, az életem feláldozása árán is megvédem, akkor ez azt jelenti, hogy ha ma történne ilyesmi, 80 évesen is szolgálattételre jelentkeznék, mert ez a dolgom. És hála Istennek, vagyok is olyan erőben, hogy ezt megtegyem.

Szent Jeromos éjszakája

SPIRITUÁLIS PIKARESZK REGÉNY (RÉSZLET)

Amint koszosan, csapzottan bezuhant az ebédlőbe, a család már a főétkezéshez készülődött. Hieronymus megállt az ebédlő bejáratában, félig-meddig az átriumban. Sáros-vizesen, véresen, ügyefogyottan. Apja éppen szemben ült vele, balról Castorina, jobbról az anyja és a nagynyja. Az ő helye üresen várta nagynénje mellett. Döböntően bámulták a csatakos fiút, mintha az alvilágból szakadt volna ide. Az apja, Eusebius fölugrott, ingerülten hozzálépett, megragadta könnyedén, mint valami pelyhtakarót, és bevágta az átrium közepén álló vízmedencébe. Mammama tüstént elpityeredett, mindig nehezen viselte fia érdes modorát, és odasántikált unokájához, lefejtette róla a tunikát, összegöngyölgette, ledobta a kék mintás mozaikpadlóra.

Hieronymus szívet szorítóan szomorú látványt nyújtott szeretteinek. Az apja ismét szembesült fia testének hitványságával. Azt gyanította komikus rosszhiszeműen: a kölyök szándékosan provokálja őt véznaságával. Úgy bámulta, undorodva, mint valami lepratelepről szökött hullajelöltet.

– Mars istenre esküszöm, mintha nem is az én fiam volna! – nyönyörögte ki nagy sokára.

– Ez volna a szerencsétlen gyermek utolsó esélye – jegyezte meg epésen Castorina. – Most látod először? Kövér rabszolganő lupák látványához vagy szokva, te disznó.

Gyűlölte sógorát. Afféle otromba, testben-lélekben faragatlan, műveletlen pöcsenetnek tartotta, és mindig kacagott, ha az anyja Eusebius görög származásával hozakodott elő. Ilyenkor gúnyos mosollyal megjegyezte:

– Ugyan! Ebben az egyben igaza van Eusebiusnak. Úgy görög az apja is, meg ő is, ahogyan a lócitrom, ha megrúgják...

A rabszolganők emlegetésére Eusebius megdühödött. Az ebédlőből saját szobájába dübörgött és kiordított:

– Comina hozza ide a coenát!... Amit meghagyok, azon osztozkodhattok, ingyenélők!...

A három nő közül egyedül a nagynyjának jutott eszébe, hogy csináljon valamit a megalázott kölyökkel. Hatalmas, durva szövésű vászonlepedőt kotorászott elő, és kiléptetve őt az impluviumból, testére borította a vásznat, és nyakától a talpáig szártírgatta a bőrét, nőiesen keskeny tenyerével tapicskolva.

– Az a mocsok! – mertyogott magában Castorina. – Van pofája a saját tablinumába rendelni Cominát, s fajtalanzkodni vele a mi jelenlétünkben!

Ezt azonban hangosan mondani nem merte, mert lelke mélyén tudta, igaztalanul vádaskodna, hiszen Eusebiusra sok rosszat lehet mondani, de betartotta a keresztény életrendet. Hűséges volt hitveséhez, szerette is, s arról senki sem tehetett, hogy Hieronymus három kistestvére korán elhalálozott. Eusebiust lekötötte a gazdálkodás, ingerelte, hogy szomszédja a régió legkiválóbb állattenyésztője, hatalmas legelői a Dravusig lejtjenek, s a folyóból keskeny árkokon vizet vezetett a füves tere-

ken keresztül, s gyümölcsöseit is öntözte, a legtikkasztóbb nyarakon is. Ő ezt nem tehette, mert birtokai nem értek a Dravusig, attól délnyugat felé terültek el.

Étkezés után előbújt szobájából, és vízzel hígított borát már az ebédelőben kortyolgatta lehiggadtan családja körében. Hosszasan nézegette Hieronymust, s nem értette, zabálósan jó étvágyú, ingyenc kölyke mi az ördögért nem tudott megerősödni! Hiszen nagyanyja a legfinomabb római ételleket készíti számára! A minap garumszószt passzírozott neki a Dravusból fogott hatalmas harcsához.

Szégyellte iménti dührohamát, hajlamos volt önvádaskodásra, s tudta, sem a fia, sem a család nő tagjai nem adtak okot arra, hogy haragudjék. De ezt nem volt hajlandó hangosan beismerni, s kiváltképp képtelen volt arra, hogy ha nem is bocsánatot, de legalább valamiféle elnézést mormogjon otrombaságáért.

A nők nem szóltak hozzá, a fiú dacosan hallgatott.

– Verekedtél? – kérdezte, ki tudja, hanyadik pohár vizes bor benyalintása után. Eusebius halványkék üvegpohárból itta a bort. Hieronymus nem válaszolt.

– Verekedtél!? – kérdezte újra az apa fölemelt, fenyegető hangsúllyal. Nagyanyja ránézett a fiúra, és engesztelően az apja helyett megsimította a kezét, újabb dührohamot elkerülendő, szemével kérlelte a válaszra.

– Igen. Verekedtem.

– Hányan voltak?

– Hárman. De csak egynek sikerült betörnöm az orrát.

A válasz az apát megnyugvással töltötte el.

– Sohase hagyd magad. Inkább verjenek véresre, de ne alkudj meg. A mi fajtánk... – mondta, de nem fejezte be a gondolatot. – Soha senkivel ne alkudj meg – folytatta –, s azt is vésd az eszedbe, hogy csak neked lehet igazad. Mert mindenki más baromarcú. A rómaiak is...

Castorina és Mammama pontosan fölfogta, a célzás nekik szól, de a békesség kedvéért hallgattak.

– Azt mondta Orbilius, a tanítómestered, a legjobb, a legokosabb te vagy. Jobb, mint Bonosus. Tudom, agyba-főbe veri az iskolásokat, úgy is csúfolják a háta mögött: a „dühödt ökör Orbilius”. A minap meglátogattam Stridonban. Ő mondta, egyedül téged nem kellett még megvernie. Gondolom, Bonosust meg nem meri, mert erős, mint egy bika... Tényleg! Bonosus nem volt veled? Nem segített?

– Később érkezett, amikor az ökölharc vége felé jártunk... – Azt nem merte megmondani apjának, hogy a tülerő legyúrta és két bitang suhanc lefogta.

– Azt terveztem, itthon maradsz, és átveszed tőlem a gazdálkodást, de mégis úgy döntöttem, tovább tanulsz. A paraszti gazdálkodásra hitvány vagy. Elküldelek Rómába. Már meg is érdeklődtem. A legjobb iskolája Donatusnak van. Grammatikát, szónoklattant, filozófiát, görög nyelvet, amitől nagyanyád földhöz verheti a valagát örömeiben, latint, poétikát, erkölcsant, történelmet tanít. Azzal már kezdhetsz valamit.

A felesége közbeszólt:

– Te döntesz, Eusebius. Az lesz, amit te akarsz.

– Hát persze hogy az lesz, amit én akarok. Kérdeztelek benneteket?

Nem válaszolt senki, Hieronymus sem, de titkolta örömét, mert tudta, Bonosust is Donatushoz küldik tovább tanulni. Nem merte megmondani, mert attól félt, az apja meggondolja magát és visszavonja elhatározását.

Rossz hangulatú, kellemetlen csönd telepedett rájuk. Eusebius halványkék üvegpoharát forgatva, szótlánul bámult maga elé, Mammama közben tiszta, rövid tunikát hozott unokájának, Hieronymus pedig türelmetlenül ült az ebédlőasztalnál, menekült volna a család gyászszertartás szerű fülledt levegőjű hangulatától dolgozni, vagyis örömködni, mert alig várta, hogy nekiülhessen az *Aeneis* írásának. Már a hetedik éneknél tartott, Aeneas dajkája elsiratásánál, s annyira átélte Aeneas fájdalmát, hogy maga is megkönnyezte másolás közben. Amikor azután az apja nehezkesen föltápáskodott, üvegpoharával és borosedényével átvonulva a hátsó udvar kerthelyiségébe, Hieronymus is fölugrott és szaladt, hogy tovább körmölhesse a verssorokat. Hálószobája sötét volt, ezért a tágas peristylumban rendezkedett be, nagyanyja még kandelábert is szerzett, hogy besötétedés után is láthasson; ám a fiú gyöngye szeme hamar könnybe lábadt és elhomályosult a látása.

A tágas, oszlopos udvart még jól bevilágította a nap, mesterséges fény nélkül dolgozhatott, de lassan haladt, mert minden szót ízlelt, élvezte hangzásuk zenéjét, és a verssorok gyönyörűsége nem múlt ámulattal töltötte el. Teljes odaadással, minden idegszálával, figyelme sűrű szövésű hálójával mélyre merült munkájában, körülötte megszűnt a külvilág, semmi sem létezett tudatában, csak Vergilius eposza. Az *Aeneis* költői szépsége betöltötte egész lényét, fizikai fájdalomig azonosult a történet alakjaival. A gonosz Tritón isten gyűlöletében a halálba lökte Misenum, a kürtöst. Szinte hallotta a kürt gazdáját elsirató jajszavát, amint a mélybe zuhant a szirtfokról...

Mammama magyarázta: a keresztény Isten és a pogány istenek között az a különbség, hogy Krisztus és az Atya a szeretet istene, Zeus meg Jupiter, meg Osiris meg a többi a gonoszságé. Tritón Zeus fia volt, csak lassan-lassan lecsúszott alistenté, arra használták, hogy kiszolgálja a főisteneket, egyedül csudálatos kagylókürtművészete maradt meg isteni szinten, de amikor rádöbbedt, hogy egy földi halandó, egy hitvány embercse, Misenus szebben fújja óriás tengeri kagylóját, mint ő, irigységből megölte. Orvul. Választhatsz! A gonosz pogány isteneket követed-é, vagy a mi istenünket, az anyádét, az apádét, Castorina nénédét? A keresztire feszített Istenfiút? A megbocsátás, a szeretet, a jóság Istenét?

Hieronymus már ifjan megsejtette, a görög és a latin kultúrában eltéphetetlenek a kötelékek, Misenus is efféle láncszem volt. Az *Odysseiát* ugyan nem olvasta, de azt is az elképesztően művelt nagyanyjától tudta, hogy Misenus Odysseus társa volt, s Vergilius onnét kölcsönözte. Csudálta Mammamát, ezt az aszalt szilva fejű öregasszonyt, mert mindent tudott, mindent olvasott, latin költők verseit kívülről fújta, és természet- meg földrajzismeretét Pliniusból merítette. Apja fizikai ereje, könnyörtelen elszántsága nem keltett benne soha vonzalmat, inkább taszította, nem érzett iránta fiúi szeretetet, barátja, Bonosus viszont vonzódott a saját apjához, holott a két apa sokban hasonlított egymásra. Egyikük sem volt a szellem embere, a cselekvés, a tett, a fizikai alkotás mestere volt mindkettő. Kénytelen-kelletlen állapította meg azonban, hogy Bonosus „őse” mindenben „leveri” az övét. Marhái, birkái minőségének híre Arretiumig, sőt Rómaig, Neapolisig eljutott, olykor négy lábón, mert élve hajtották őket, hogy fölfrissítsék velük az ottani állatállományt; ménését a római legionáriusok vásárolták rendre, és ő termelte a legízesebb kölest, búzát, árpát is. A Mare Hadriaticum kikötőjébe, Aquileiába szállították öszvéreken, és onnét tovább hajóval a világ minden tája felé gabonáját.

Bonosus is merőben más alkat volt, mint az apja. Minő furcsa véletlen, a sors bolondozása, hogy mindkét apa teljességgel különbözött leszármazottjától, egyik sem volt a szellem, a lélek embere, s ebben nagyon hasonlítottak egymásra. Bonosus és ő maga nemző atyáik harsány ellentétei voltak, noha Bonosus nagy testű, bivaly-erejű kamasz volt, mégis Hieronymushoz húzott, vele rokonszenvezett, a két generáció mindenben egymás ellentétét formázta. Bonosus a szelídség, a két apa a könyörtelen fizikai erő, az erőszak mintaképe volt. És ahogy Vergiliusa fölött görnyedezve el-elakadva a másolásban ezen töprengett, hirtelen letette a stílust és hanyatt dőlt. Hiszen a két ellentétes karakter, az apja és Bonosus ugyanazt mondta róla! A két alkati, jellembeli ellentét azonban csudálatos módon abban azonos véleményre jutott, hogy neki, Sophronius Eusebius Hieronymusnak a maga útját kell járnia megalkuvás nélkül, szembefordulva, ha kell, mindenkivel, az egész világgal, vállalva a vereség kockázatát is.

Bonosusék házának hátsó udvarában, a dús kert közepében szökőkút muzsikált éjjel-nappal a jólét szimbólumaként. Eusebius apja is tervezett egy szökőkutat a peristyliumba, de szándéka terv maradt. Tudta, az apja emiatt is utálta Bonosusékát, irigy és féltékeny volt a szomszédra, ezért sem szerette, hogy Hieronymus és Bonosus reggeltől estig együtt mulatják az időt. Azt sem nézte jó szemmel, hogy Bonosusék négykerekűjén jártak be Stridonba az iskolába, és együtt is tértek vissza. És gyakran előfordult, hogy Hieronymus ott ragadt barátjánál, és csak sötétedéskor került haza.

Az apja és Bonosus családja között mindig kibékíthetetlen ellentétet érzett, gyanította, hogy az apja csak azért engedett, mert nem kívánhatta, hogy rossz időben, fagyos, szeles télbe fordulóban gyalog járjon a fia Stridonba, nekik legfőljebb öszvér vontatta teherhordó szekérre futotta volna.

Ezért maradt számára sokismeretlenű, megoldhatatlan egyenlet a két hozzá oly közeli és egymástól rettenetes távolságra létező ember váratlan nézetazonossága.

Hieronymus meglepetésére a két apa a háta mögött megállapodott, hogy kora ősszel, még az esőzések beállta előtt, együtt küldik el gyermekeiket Rómába. Bonosus apja könnyű, négykerekű rhedáján utaznak majd Aquileiáig, ott pedig átszállnak egy nagyobb méretű, magánvállalkozó által működtetett, menetrendszerűen közlekedő omnibuszra, amely egymástól húsz-harminc mérföld távolságra lévő pihenőállomásokon lovakat cserél, de így is csak négy-öt nap múlva ér a volt fővárosba. Bonosus apja legalább félévenként Rómába utazott üzleti ügyeit intézendő, neki is, Eusebiusnak is ott is volt bankárja, úgyhogy csak útra való pénzt visznek magukkal az ifjak, a Rómában tartózkodás költségeit a bankárok által őrzött pénzükből fedezik.

Eusebius a három asszonyt sem avatta be a terveibe, ezért őket is meglepte, hogy a ház fukar ura meglehetősen nagy költségeket vállal fia római tanításával. Élete álmát, a szökőkutat talán emiatt nem építtette meg. A váratlan bejelentés különösképp a nagyanyját érintette fájdalmasan. Helyét nem találva mászkált a házban, s maga elé motyogta:

– Nem látom többet, nem látom többet...

Közös étkezésekkor magába roskadtan ült, nem szólt senkihez, mereven bámulta az eléje tett ételt, ímmel-ámmal eszegetett, de nem mert megnyilatkozni, mert félt a fia haragjától.

Anélkül, hogy összebeszéltek volna, az egyik használaton kívüli cubiculumba kezdték összehordani a hosszú útra szükséges tárgyakat, öltözékeket. Comina föl-kérés nélkül nekilátott a szandálok, cipők tisztításának. Fölsorakoztatta őket a há-lószoba fala mellett. Castorina gondosan megvizsgálta, erősek-e a szíjak, feszegette a vastag bőrtalpakat, ráncigálta az egész lábfejet beborító cipők fűzőit. Összeszedték a ruhadarabokat is. Ujjatlan, könnyű vászon- és könyökig érő ujjú gyapjú téli tuni-kákat, hideg időben használatos, testhez tapadó meleg subuculát, s ha nagyon hideg van, az erre húzható supparust. Eusebius betévedt hozzájuk, és durván röhögött.

– Eláruljátok, mennyi közötök van Rómához? Még ha télen nincs is elviselhe-tetlen hőség, akkor is melegebb van ott, mint itt a Drávus térségében nyár közepén.

A lábszárakra tekerhető kendőket azonban ellentmondást nem tűrve kidobta az ajtón.

– Nyavalyás, elkényeztetett, lányos, előkelő római hímringyók használnak ilyes-mit! Hadra fogható férfi nem teker a lábszárára szalagot akkor sem, ha megfagy a víz a tócsákban. Ne csináljatok már a fiamból vásári majmot!

Mammama valamiféle titkos rejtékhelyről előhozott egy nagy bőrszákot, amiről látszott ugyan, hogy nem mostanában csinálhatták, de meglepően jó, újszerű álla-potban volt. Elérzékenyülten simogatta, puha ronggyal leporolta, bőrápoló kenőcs-csel bedörzsölte és áttörölte.

– Ez még szegény uramé volt, Isten nyugosztalja. Athénben vette, a szkíta pia-con. Tudta az áldott lélek, hogy efféle használati tárgyakat a barbárok tudnak igazán jól megcsinálni. Mert az életformájuk megkövetelte tőlük, hogy eszközeik tartósak legyenek. Nemcsak búzát szállítottak a görögöknek a szkíták, hanem remekül cser-zett bőrt, bőrből készült tárgyakat, bőr ruhadarabokat is... – magyarázta unokájának.

Szépen elrendezve, sorjában kirakták a cubiculum ágyára a fehérneműt, a rövid, térdig érő, szűk gall nadrágokat, a durva vászomból varrt törülközőket, odatettek még két thesszáliai, félgömb alakú sapkát is. Mammama megjegyezte:

– Ez még a nagyapádé volt, de sohasem hordta.

Hieronymusnak nem sok gusztusa volt a meglehetősen öreg, bár jó állapotban lévő, ám kissé bűdös bőrsityakokhoz, mégse szólt semmit. Az ajtóban állt, de ápo-rodott szagukat onnét is megérezte. Azután Mammama nagy fontoskodva, testével eltakarva két lánya elöl, bőrtokban jó kétarasznyi, hosszú, széles pengéjű, egy olda-lán fűrészfogú kést vett elő valahonnét, s mutatóujját fölemelve, figyelmeztette unokáját:

– Ez a tőr is a nagyapádé volt. Még Kis-Ázsiából hozta magával emlékül. A lábá-ban, úgy is mondhatnám. Leszúrta kardjával az eredeti tulajdonosát, a kést pedig kioperálták a combjából. Azután szerzett hozzá egy bőrtokot, ezt itt ni, és minden-hová magával vitte. El sem képzelheted, milyen jól szolgálhat egy efféle szerszám a mindennapjaidban.

Való igaz, Hieronymus el sem tudta volna képzelni, hogy valaha is kerül olyan környezetbe, ahol ennek a furcsa szerszámnak hasznát veszi. Pedig Isten akarata szerint ez is bekövetkezett.

A nagy út előtti hónapokat az *Aeneis* másolásával múlatta. Ismerte a szöveget, hiszen nagyanyja fölolvasta neki az egész eposzt, sőt magyarázatokat is fűzött hozzá, nem feledkezve el a görög irodalmi és mitológiai utalásokról. Másolás közben azon-

ban kikapcsolta tudatából a nagyanyjától hallott hordalékismereteket, s csak magára a szövegre koncentrált. Kezdetben tekercsformára másolt, de fölimserte, ez a technikai kivitelezés nehezen kezelhető, ha újra el akarja olvasni az eposzt, ezért áttért a kódex alakú formára, majd a harmadik ének után az olcsó papirus alapanyagot fölcserélte a drágább pergamennel, mert hamar rájött, a papirus, noha kiváló egyiptusi nyersanyagból készítették, nem eléggé ellenálló, főleg nedves behatásokra. Szinte minden szabad idejét lefoglalta a másolás. Azért sietett, hogy ne vigye magával az öregasszony kedvenc olvasmányát. Ezért aztán nem érzékelte, hogy a három nő magatartása megváltozott. Még fokozottabb figyelemmel babusgatták körül, mint eddig, kényeztették, lesték minden gondolatát, ingyenc zabálonc lévén, kedvenc ételeit készítették, amit ő nem is vett észre, de az apja annál inkább. Anyja, aki a család legszürkébb, legjelentéktelenebb alakja volt, szavát is alig lehetett hallani, mert az ura, Eusebius az évek során megtörte az akaratát, szétporlasztotta az önállóságát, mondhatni a lelke gerincét, fölfigyelt hitvese magatartásának megváltozására.

– Szerencsétlen nőnemű nyöszörgönc – jegyezte meg gúnyosan –, azt hiszi, nem látja senki, mennyire kifordult önmagából, hogy a fia elutazik?

Furamód, azt senki sem érzékelte, hogy a ház ura is megváltozott. Ha lehet, még fokozta modora érdességét, szavai keménységét, fitymálkodó durvaságát.

A három asszony szorongott ama tudattól, hogy rohamléptekkel közelg a válás pillanata.

Az utazás előtti napon, már a szürkületbe hajló kék óra idején rendezte meg Mammama a búcsúvacsorát. Igazi római lakomát, amelyet a legnagyobb költők leírnak ama verseikben, amelyeket Mammama kívülről skandált. Csak ő tudta, s csak Hieronymusnak vallotta meg, hogy Martialis versei alapján állította össze a menüt. A vacsoraféle első szakaszában étvágygerjesztő ételeket sorjáztatott. Az előkelően hangzó nevű Lucretia rabszolgálnnyal, mert ő volt a leggusztusosabb és habitusában a legtisztábbnak látszó a rabszolgálnyok között. Először lactucát, saját maga kitalálta ízesített salátát hozatott be, finom olívaolajjal leöntve, s zöld olajbogyóval megszórva. Azután kagylót, forró fokhagymás vajjal, főtt teknősbékát, rostos sült békacombot, és nagy kerek tálon különféle halakat, pisztrángot, pontyot, lazacot, meg stridoni haltenyésztőtől vásárolt pettyes angolnát, körberakva úgy, hogy a kerek tál közepén egymáshoz ért a fejük, amit egy hatalmas főtt lúdtojás takart el.

Egy vézna rabszolgafiú szolgálta föl az italokat, méhsört, mézzel kevert újmustot, és falernusi bort, amelyet Eusebius alig fél esztendeje hozott Rómából. Ki-ki abból hörpintett, amiből akart.

Némi szusszanat után következett a voltaképpeni főétkezés, a coena, amely ezúttal csak két fogásból állt. Két hatalmas, egymás után behozott tál. Az elsőt lucania, birodalomszerte a legfinomabb kolbász, főtt kelkáposzta, lisztpéppel töltött hurka, lófogú bab pirított szalonnával, olajbogyó babsalátával. De még ki sem ürült a tál, máris hozták be fél asztalt betöltő ezüsttálcán a lakoma csúcását, amihez ritkán jutottak Eusebiusék: Martialis imádattal leírt, ingyenceknek való csemegéjét, amit a vadkanhúsnál is jobban szerettek a rómaiak: zsenge, pirosra és ropogósra sütött szöpös malacot.

Eusebius meredt szemmel nézte a fiát, milyen mohó gátlástalansággal fal. Remélte, az anyósa ezzel befedezi a hiábavaló unokazabáltatást, de nem! Levezetés-

képpen fűgével és datolyával tömött ludat hozott elő Lucretia, és végezetül nagyméretű, főtt rodoszi tyúkot, amelyből már csak Hieronymus tudott fölfalni egy szeletet.

Tömény, nehéz borok helyett vizes bort ittak, és helybéli friss gyümölcsöket, mézzel leöntött főtt gesztenyét, körtét, szilvát és aszalt armeniai barackot szolgáltak föl levezetőként. Ha pedig valaki mégis éhen maradt volna, juhsajtot, savanyú tejet, tejföllel kevert sós tehéntúrót tett Lucretia az asztalra. Ez utóbbiak a Peninsula Balcanicáról lopakodtak be Mammama római konyhaművészetébe.

Eusebius hátradólt, hasát feszítette a töméntelen étel, és jólesően hatalmasakat bőfögött. Máskülönb en alig hangzott el szó. A római arisztokráciára jellemző nagy zabálásnak – „coena feralis” – halotti tor jellege volt.

Először Hieronymus vonult vissza, gyöngéden megsimogatva menet közben nagyanja ritkuló, ősz haját.

– Istenem, Uram! – sóhajtott az özvegy nagynéni. – Mi lesz ezzel a szerencsétlen gyermekkel Rómában, idegenek között, nélkülünk?!...

– Mi lesz, mi lesz – röffent föl az apa. – Ha nem találkozik olyan kergentyű tyúk-konccokkal, mint amilyenek ti vagytok, talán még ember is lehet belőle. Nem köll örökösen nyavalyogni! Ha húsz évvel hamarébb születik, már régen ott porladna a csontja valamelyik hispániai vagy gall csatatéren, netán valahol Görögországban vagy Egyiptusban.

– Miért éppen ott? – kötekedett szokásához híven Castorina.

– Annyi hülyeséget beszélsz mindig, még csuda, hogy a gyermekre nem ragadtak rá a téveszméid.

Eusebius most föltűnően önmegtartóztatóan viselkedett. Nem válaszolt a kihívásra, fölállt, fölajtotta maradék vizes borát, és így szólt:

– Térjünk nyugovóra, hajnalban jön a szomszéd kocsija. Korán kell kelniünk.

És habitusától idegen, ünnepélyes hanghordozása, szóhasználata olyan furcsán hangzott, hogy Castorina elnevette magát. „Térjünk nyugovóra”, ismételte magában pokróc sógora szokatlan kifejezését.

Alig pirkadt, már nagy hóházásokkal megállt házuk előtt Bonosusék négykerekű carrucája. A jómód jeleként nem öszvérek, hanem lovak vontatták, nyolc jól táplált, fényes szőrű, egyforma vasderes. Két lovas-fegyveres nem is annyira az utasok, inkább a lovak védelmében. A carruca dormitorioához hasonlított könnyű vászontetűzetével. A kocsis bakján kívül négy ülőhely, Eusebius egy szál zsákja mégis alig fért föl, olyan sok helyet foglalt el Bonosus utazóládája, amelyet vastag szíjjal kötöttek át, hogy szét ne hulljon. Hieronymus csudálkozva látta, hogy a poggyász leg-tetején legalább ötdigitusznyi hosszú és háromdigitusznyi széles kalitkában négy, szinte héjaméretű galamb tollászzkodott.

– Apám tenyésztette ki őket. Postagalambok. Velük küldök üzenetet, miként megy a sorom. A sorunk. Majd ha aztán fél esztendő múlva Rómába jön az ügyeit intézni, visszahozza őket.

A cinóbervörös kocsi farészeit fényesre dörzsölt rézveretek díszítették, a kerekeket és a küllőket a vaspántokkal inkább megerősítették, mint kicifrázták. Hieronymus futólag észlelte ezeket a részleteket, s nem keltettek irigységet fiatal lelkében, mert még nem tudatosodott benne, hogy a kocsi díszítése a Római Biro-

dalom társadalmi rétegének előkelőbb csoportjára. utalt, az arany-, az ezüst- után a rézékítmény következett a harmadik, még gazdag osztály jelvényeként.

Az első kerékre lépve kapaszkodott föl az utastérbe, miután megölelte hozzátartozóit és jobbról-balról szertartásos hűvösséggel hozzáérintette arcát az őket búcsúztatókéhoz.

Úgy tett, mintha nem venné észre, hogy nagymama a háttérbe húzódnak, jajgatva zokog, és azt motyogja:

– Nem látom többet, nem látom soha többet...

Nem törődött vele senki a családból, csak a két belső szolgálatra alkalmazott rabszolgalány fogta át kétfelől, és simogatva vigasztalta.

Vissza sem nézett. Ezért nem láthatta, hogy apja lehajtott fejjel, útjából durván ellökve az asszonyokat, könnyes szemmel bedöngtetett a vestibulumba.

